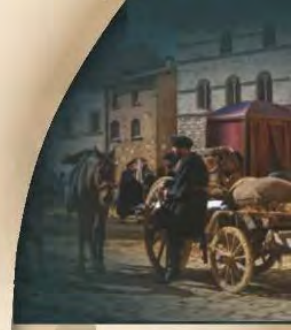

מעולפת ספירים

במשנתו של הבעש"ט הק'

אחד הוא ואינו שנים ולא יתר על שנים, אלא אחד, שאין כיחודו אחד מן האחדים הנמצאים בעולם, לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה, ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות, אלא יחוד שאין יחוד אחר כמותו בעולם⁵.

"ואת העלם נתן בלבם"⁶

אחת השאלות העיקריות שעסקו בה הקדמונים, הראשונים והמקובלים, היא שאלת יציאת הריבוי מתוך האחדות/המתעוררת בעקבות צירופן של שלוש הנחות: א. השי"ת הוא הבורא של כל העולם, על כל ריבוי הפרטים הניכר בו. ב. השי"ת הוא אחד יחיד ומיוחד, אחדות כזו שאין אחרת כמוה, וכלשון הרמב"ם הני"ל. ג. מן האחדות לא יכולה לצאת ריבוי.

למרות שבישובה של שאלה סבוכה זו, נאמרו גישות רבות⁸ הרי שדעת רבינו הבעל שם טוב זיע"א בעניין - וכפי

"שמע ישראל הוי"ה אלוקינו הוי"ה אחד"

אבן היסוד של האמונה היהודית, הנמנה גם ראשון לשלושה עשר עיקרי האמונה שמנה הרמב"ם, ואינו נמנה במניין המצוות - לפי חלק מהראשונים¹ - דווקא מפני היותו כה בסיסי ויחיד, הוא המצווה להאמין במציאות הבורא יתברך ובהיותו מקור לכול, וכלשון הרמב"ם: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו".

פירוש המילה 'אמונה' היא נתינת אמון מלא, סמיכה מוחלטת על דאגתו של הבורא להיטיב לבריותיו, כשאחד המרכיבים² לאמון זה הוא ההכרה בשלטונו הבלעדי של הבורא האחד והיחיד ללא שום שיתוף כלל, מה שמכונה 'אמונת היחוד' או 'יחוד השם', וכנלמד מהדברה הראשונה שבעשרת הדברות: "אנכי הוי"ה א-להיך וגו".

כך גם, על סמך הפסוק "שמע ישראל הוי"ה אלוקינו הוי"ה אחד"³, פוסק הרמב"ם בספרו 'משנה תורה': "אלוה זה

⁶ קהלת ג' י"א. וראה על פסוק זה בספרי חב"ד שפירושו שכל מה שמתרחש בעולם תלוי בלב האדם (מחשבת החסידות ח"א 124).

⁷ וראה מש"כ בספה"ק **שפת אמת** (פ"ר במדבר) וז"ל: "במדרש והיה מספר בני ישראל כחול כו' אשר לא כו' יספר כו' כה יתי' זרעך כו' צא מאצטגנינות שלך כו' ע"ש כל דברי המדרש. וכלל הדברים כי הברכה והריבוי הוא ע"י הביטול למקור ושורש האחדות. **זנה החוקרים הקשו איך יבוא הריבוי מן האחד המיוחד. והתירוץ כי השי"ת כל יכול. וכן עשה הקדוש ברוך הוא להיות בא הריבוי ע"י הביטול להאחדות. להראות כי אף שיש מיני התחלקות ורבוים הכל אחדות אחד.** וכמו כן ממש אברהם אע"ה שהוא קיום העולם. כדרשת חז"ל בהבאם באברהם. לך המזל הי' מורה שלא יולד כי איך יבוא הריבוי מן האחד דכ' אחד הי' אברהם. וזה מסר לו השי"ת ברכה זו לזריות כה יתי' זרעך בדומה לך. שגם המה יתי' מספרם אשר לא יספר פי' שעי' שיהיו באחדות א' יתי' בהם הברכה והריבוי.

⁸ בעלי **הקהל** תירצו שאלה זו, באמצעות מערכת הספירות העליונות, כך שבריאית העולם מתאפשרת על ידי תהליך של השתלשלות מן האינוסוף המופשט ועד לעולם הגשמי.

¹ כך היא דעת הבה"ג שלא מנה מצווה זו במניין המצוות שלו, וכמש"כ עליו הרמב"ן, והנראה מדעתו שלבעל ההלכות שאין מנין תרי"ג מצוות אלא גזירותיו יתעלה שגור עלינו לעשות או מנענו שלא נעשה, אבל **האמונה במציאותו וכי הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצוות** לא ימנה בחשבונן.

אמנם חלקו עליו הרמב"ם (הל' יסודי התורה פ"א), הרמב"ן (בהשגחי על ספר המצוות של הרמב"ם, מצוות עשה ראשונה), **החינוך** (מע' כה), ועוד, ואכמ"ל.

² בכללות יש ארבע מרכיבים לאמונה: א. הידיעה שהוא נמצא, ואין בלעדיו נמצא, בדומם צומח, חי מדבר, ושאינו מדבר, היה הוא ויהיה. ב. הידיעה שדבר גדול דובר קטן אינו נעשה מעצמו אלא בהשגחת המאציל העליון. ג. הידיעה שכל שרצונו להיטיב. ד. הידיעה שבחר בעם ישראל להיות הם תכלית הבריאה ולהיטיב להם באחריתם. כלל הידיעות הללו הם הנקראים 'אמונה' ואם יחסר אחד מהם הרי זה חיסרון באמונה כולה.

³ דברים ו' ד.

⁴ הל' יסודי התורה פ"א ה"ז.

⁵ וראה בפירוש 'דברים נחמדים' על הרמב"ם שם.

הנראה גם ממשנתו של הרה"ק מאיז'ביצא ז"ע⁹ - היא לשלול לגמרי את מציאות הריבוי, לרוקן לגמרי את העולם שלנו מכל משמעות עצמית, ולטעון כי הריבוי הנראה לעינינו אינו אלא אשליה, דמיון ואיחזת עיניים¹⁰. ולא רק המציאות הגשמית בלבד אלא אף כל המושגים הרוחניים אינם אלא פרי שכלה וצורת חשיבתה של התודעה האנושית, כאשר כל אחד מהם מתאר רמת התקרבות מסוימת בין האדם

לאלקות.

לאורך הרבה מדברי תורתו, מרבה בעל שם טוב לשלב רעיון זה, כי עיקר קיומם של כל המושגים, הגשמיים והרוחניים, הם בתודעת האדם¹¹, כמו לדוגמה: דע מה למעלה ממך¹², חילול שבת¹³, בת קול¹⁴, ה' צלך¹⁵, במקום שמחשבתו של האדם נמצאת שם הוא נמצא כולו¹⁶, ועוד כהנה רבות¹⁷.

⁹ בספרו 'מי השילוח' (ראה לזכרונא בפר מקץ ערפ' תשפע הלום לפתור אותו).

[וראה באריכות במאמר 'השניות הרצון במשנתו של ר' צדוק הכהן מלובלין בראי תורת האדמו"ר מאיז'ביצא, כקובץ מלפני - חלק כ"ט].

¹⁰ וראה מה שכתב הרה"ק **רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ע** בספרה"ק **ריסי לילה** (אות נה) וז"ל: **ק"י** כל שפגע שלהם (של אמות העולם) הוא רק מצד הדמיון ושפע דהאי עלמא דשקרא שהוא רק עד ארגיעה. והוא חשב שזה אמת ובעת תכלית תקפו וגדולתו שחשב לתלות מרכזי ולמי יתפוץ המלך לעשות יקר וכי דעתה יגדל כבודו עוד יותר שירכיבוהו ברחוב וגי הנפוץ הוא ונתגלה לו תכלית שפלותו וסופו לתלות על ידי זה. **וראה כי כל כבודו דמיון ומחשבתו שהדמיון שלו אמת זה שקר גמור כי האמת שאין עוד מלבדו ואתה מחיה את כולם שאין חיות לשום בריה ודבר שבעולם אלא מחיותו יתברך ואי אפשר להפריד כלל הנבראים מהבורא דאז לא היה להם מציאות כלל. והוא נמחה מן העולם לגמרי כאשר פוסק קבלת חיותו מבוראו.**

אבל דבר זה נעלם בעולם הזה הנמשל ללילה וכאשר נתגלה זה בלבבות בני ישראל להכיר בבירור גמור דגם כל הנהגת עולם הזה ממנו יתברך ומלכותו בכל משלה כמו שהיה אז כמו שאמרו במגילה (א) אימתי ראו אל אפס ארץ וכו' בימי מרדכי ועד שברבים מעמי הארץ מתייהדים מעין דוגמא דלעתיד או כמו דלעתיד בשב"ה וגוי היינו כחולמים **יהיה כל עיני עולם הזה כחלום ודמיון בעלמא** כן ראו אז שכל הגזירה והפחד שהיה על היהודים מקודם היה רק חלום ודמיון. **אלא שדמיון זה הועיל להשיב לבבות בני ישראל לאביהם שבשמים** כמו שאמרו (ש"ס) גדולה הסרת טבעת מארבעים ושמונה נביאים וכן אמרו בסנהדרין (צ"ג ע"ב) לעתיד מעמיד מלך קשה כחמון והם שבים בתשובה ודייק כחמון דכיון דהכונה ר' להשיב בתשובה כל קשיותו אינו אלא דמיון כחוב בעלמא כמו שהיה בהמן מאחר שבאמת אין רצון השם יתברך כלל לזה.

ונמצא שדמיון גרם לביטול הדמיון והתגלות האמת ועל ידי זה שב דמיון להיות אמת לא שדמיון עצמו אמת כמות שהוא דל שקר רק שמצד ההתאפכות נעשה ממנו הנהגה לטוב אשר ישלטו היהודים וגי והוא על ידי שינתלה להם על ידי זה האמת וישלטו על הדמיון המעלים האמת.

¹¹ ראה מה ש"כ בספרה"ק **חסד לאברהם** (הקדמה של הרב הקדוש המסביר) וז"ל: **הנה באותו השבוע שכלים יש בן ער וטוב שניתן בבחירת אדם. יש בהן י"ד, שבע טוב ושבע הפסוק, ובהבורא ית"ש יש גם כן להבין על ידי הפענוח שהוא משפיע לברואיו וכול גם כן להבין שפועל אותו שבע שכליות טובים ושבע הפסוק, ולא שייך למעלה ח"ו מאותו השבוע שכליות לא מאותו השבוע ולא מאותו שנת טובות, כי אפילו מבשכילים אין בהן מאותו הי"ד שכלים, שהן למעלה מהשכל. רק שיש בהן אחדות פשוט, משכילים לתחוננים, ובשביל זה נקראים משכילים.**

כל שכן בהבורא ב"ה וב"ש שהוא אחד יחיד ומיוחד אשר הוא למעלה מכל השכליים ומכל המשכילים בהשגתו ובקדושתו, רק בתחוננים שנגמרו הפעולה בהם והם תחוננים ודלים, לכך נצרך להתלבש הפעולה בהם באותו הכלי שהם בה, כי אי אפשר להם לסבול דבר שהוא למעלה מהכלי.

וזוהו הכלי שלהם, הם הצירופים של השכל שלהם שהוא השכל אשר בכל אדם והמזל והטבע שהם המאציל בו על ידי זכותו ובחירתו, או בגילגול זה או בגילגול ראשון מיום היותו בעולם זה או בעולם עליון, דהיינו כשנשפע מעולם עליון רחמיים וחסד לעולם נתחלק אותו החסד ובא. בבעלי תורה ניתוסף להם שכל גדול בתורה, ולבעלי יראה ניתוסף להם יראה בשכלם, לבעלי אהבה ניתוסף להם אהבה, ולבעלי פרקמטיא ניתוסף להם ריוח והצלחה בפרקמטיא שלהם, לכל אומן ואומן באומנותו.

ולא עוד אלא אפילו התחלת הטוב שרוצה לבוא בעולם, שמחה בא לכל אחד בשכל וטבע אשר נתן לו מאצילו כאמור, כגון לנשוא פשתן בא לו שמחה שמתייקר הפשתן ויריחי הרבה, ולבעלי הצמר בא לו במחשבה שמתייקר הצמר ויריחי הרבה, וכן לכל אומן ואומן באומנותו, ודבר וכטבע ששכלו שורה בו. ואינו בא במחשבתו של בעל הצמר שמתייקר הפשתן, כי לא יהיה לו שמחה מזה. והבורא ב"ה רוצה שיהיה שמחה בדבר טובו אשר רוצה ליתן בעולם והוא לא יהיה לו שמחה מדבר זה, וכן לבעלי מקרא ולבעלי משנה ולבעלי גמרא לכל אחד דבר שהוא שורה בו.

¹² תולדות יעקב יוסף פר' עקב דף קפ"א.

¹³ שם.

¹⁴ בן פורת יוסף בהקדמה דף ח' ע"ג.

¹⁵ אוצר החיים פר' קדושים דף קע"ב ע"ד.

וראה בספרה"ק **שפת אמת** (ליקוטים פר' תשא) שכתב וז"ל: לחשוב מחשבות לעשות כי **כי האדם השלם יכול לנשות המעשה על ידי המחשבה**, כמו שפנימיות עולם העשי' הוא תלוי בעולם המחשבה כן צריך להיות מעשה האדם שיהיו תלוי בהכמה בינה דעת של האדם שלא לעשות הפוך ההכמה, וכמו כן יוכל על ידי בחינת המחשבה בהתדבקות כל דבר בשרשו, מחשבתו במחשבתו עליונים, ומעשיו בעשיו עליונה, **על ידי זה יוכל לנשות המעשה בכח מחשבתו**, וקודם שעשה בצלאל שופ דבר המשך מקודם במחשבתו שיהי' רצון עליון לעשיות הדבר ההיא, והוה פירוש בצלאל כמו שאמר הבעש"ט **צ"ל על פסוק ה' צלך כי כמו צל האדם שחצל כדמיון הפעולה כן מראה הצל. כמו כן צריך להיות, וכן הוא כמים הפנים לפנים**, כפי הכנת האדם כן לעילא כמו שכתוב הקב"ה יושב ושונה כנגדו כי ושמנו מוכיח עליו כי כן הי' ענין בצלאל שהמשך בחינת צל אל כלל מעשה ומעשה, והוה שכתוב לחשוב מחשבות לעשות כי בזה ובכספי וחושבת נודע פירושו, ובכל מלאכה לרבות סמיכת גאולה לתפלה.

¹⁶ תולדות יעקב יוסף פרשת חיי' דף ק"ג ע"א. וכן בפרשת שלח דף קל"ט ע"ד.

¹⁷ וראה מה שמובא בעניין זה בספרה"ק **תורת המגיד להרה"ק המגיד ממזריטש זיע"א** (ליקוטים אצ"ס) בזה"ל: כלל זה היא בידך, שכל המשלים שרביאוי באדם, למשל אל העולמות העליונים, אינו כפשוטו, מ"ש שאנו לומדים בכתבים בעולמות אך כל הפרצופים והתלבשות הכל רותניות, ושכל פשוט, והראיה לזה, שהרי מצינו באדם, ברוחניות שבו, דהיינו

השקפה זו הינה בעלת גוון אקוסמיסטי מוחלט, המאיין לחלוטין את העולם שלנו על כל רבדיו¹⁸, ונותן אפשרות קיום רק לישות העליונה האחת והיחידה¹⁹. היא נובעת מתפיסתו של הבעל שם טוב את תהליך הצמצום המובא בכתב"ל האר"ז ל כמושג שאינו קיים בזכות עצמו, אלא רק כמצאא בתודעתם של הנבראים [ועיני באריכות על עניין זה בגיליון לפרשת קדושים].

לאור זאת, הרי שמעבר למשמעות הפשוטה של המילים "הוי"ה אחד" המתארים את אחדותו של הבורא ועליונותו על כל האחרים, מוסיף רבינו הבעל שם טוב זיע"א כי הבורא הינו גם המציאות היחידה, הישות הבודדת, תחושת ה"אני" הבלעדית.

"שמע ישראל הוי"ה א-להינו הוי"ה אחד". הכוונה של אחד של היחוד של קריאת שמע, לכוון שאין בכל העולם

המחשבה שלו, בשכל שלו, שהוא רוחניות גמורה, מצינו בו ממש דוגמת הפרצופים עליונים והתלבשותם ושכל פשוט. דו"ק ותשכח בכמה משלים שכתבתי באדם ועל דרך זה יובן בעז"ל כל הפרצופים והתלבשותם אף ברוחניות, אף שאין שכל אנושי יכול לסבול זה, ולהבין בעולמות העליונים, אף הרוחניות האדם השכל מחייב שגם ברוחניות העולם ג"כ כל זה דו"ל.

18 כמש"כ בספר"ק אורח ישראל (פר"מ בזה"ל): והנה פירעה הרשע היה מכחיש ולא היה מאמין באלופו של עולם ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו (שמות 2, 2) והיה דבוק בשניות לבד. שמשם מתחילין כיוצא בנפרדים.

19 וכמובא מהר"ק המגיד ממעריטש זיע"א (תורת המגיד, ליקוטים, א"צ) בזה"ל: להבין ולהשכיל כל הגשמיות מהעולם העליון, הכל מן האדם, כי לכאורה אינו מובן איך אפשר להיות בעולמות העליונים שהם רוחניות ועולמות שגורא שהם נפרדים. דהיינו עולם המחשבה ועולם הבינה ועולם הדעת ושאר העולמות, איך היה זה ברוחניות אף זה אנו רואים מחוש יש הכל באדם שהוא עולם קטן שיש בו מחשבה שהוא רוחניות ממש, וגם חכמה ובינה ודעת וזכרון ושכחה וכח המדמה שכולם הם רוחניות, וכ"א מדה בפני עצמו, ואין אחד דומה לחבירו וזוהו המשכיל יבין שאף בעולמות כל אלו הם עולמות בפני עצמם, וכל אלו שבאדם שורש להם בעולמות העליונים, והמעין בהם הוא לא יקשה לו כלל בעולמות העליונים, כי ימצא הכל ברוחניות האדם.

20 ליקוטים יקרים דף י"ד ע"ד.

21 ע"פ לשון רבינו עזריאל, רבו של הרמב"ן, המובאת בספר דרך אמונה (שמות 2, 2) בזה"ל: כשם שהוא ית"ש הוא בלי גבול וכחו הוא בלתי גבול, כן יש לו כח ג"כ בגבול.

22 וזה לשון ה"אור"ק (ח"א דף קק ע"ב): אלא ודאי נודע בשערים בעלה דא קודשא בריך הוא דאיהו אתידע ואתדבק לפום מה דמשער כלביה כל חד כמה דיכיל לאדבקא ברוחא דחכמתא, ולפום מה דמשער כלביה כמה אתידע כלביה, ובגין כך נודע בשערים באינינו שערים, אבל דאיתידע כדא יאות לא הוה מאן דיכיל לאדבקא ולנמדע ליה.

23 ראה בספר"ק יסוד העבודה (חלק ב' במכת 2) שכתב וז"ל: ק"ק: דע אשר האדם יש בו, כמות, איכות, מהות, קוטב ותשלום מונח במהותו שהוא צורה הפנימית השכל הנכון והמביט אל התכלית. אחריו האיכות שהם המדות. ובהמדות נמצא אהבה ושנאה קנאה הסתפקות עין טוב ועין רע

רק הקדוש ברוך הוא שמלא כל הארץ כבודו, ועיקר הכוונה, שהאדם ישים את עצמו לאין ואפס, ואין עיקרו רק הנשמה שבו, שהוא חלק אלהי ממעל, נמצא שאין בכל העולם רק הקדוש ברוך הוא אחד, ועיקר הווינה באחד שיוניו שמלא כל הארץ כבודו, ואין שום דבר פניו ממנו יתברך שמו"²⁰.

ה'אנכי' הזה של הבורא הינו אינסוף, מופשט, מושלם בתכלית השלימות, וספק אם אכן ניתן להגדיר אותו כ'אני', כך שמוכרחת להיות קיימת בו גם אפשרות של גבול ומידה, שהרי בלא זה נמצא כי הוא חסר משהו - 'כשם שכוחו בבלתי גבול, כך כוחו בגבול'²¹.

לאור זאת, נוצר מצב בו ה'אנכי' האלוקי בא לידי ביטוי וגבול אצל ה'אני' האנושי²², דרך ה'מהות' [=גשמה; מחשבה] של האדם המוקפת ב'איכות' [=רוח; רגשות] ו'כמות'²³ [=גוף; פעילות],

התבודדת והתחברות עצבות ושמה. ואחריהם הכמות שהוא גוף הכללי ובו חושי פועלים הראיה והשמיעה ודבירו.

ונהנה השכל המהות התכלית לאלו אנשי הצורה אשר הם מחושקים בהמהות התכלית, וכיון שהם בעלי תכלית אחת ומהות אחת ע"כ רוב שלום ביניהם ממאחדים והאיכות והכמות נבטלים ומשלים אל הנקודה התוכנית שהיא המהות התכלית ואלו שהם אינם מביטים אל המהות כי אם לפי מדותם, ואשר ע"פ רוב נמצא ברובם ככולם מדות אלו הממשכים ומנהיגים להמחוקת והם הקנאה והכבוד והתבודדת והתנשאות, וכיון שעזבו את המהות הרי הכמות שהם תאות האכילה ומלבושים ובתים והדיבור והראות, כולם הם עוזרי המחלוקת הם.

ועל ידי זה תעמוד על המראה של הענין כי אלו שהם במעגל התכינה אינם קרובים כי אם בכמות החומרי והגוף, ואם הם נסוגים ונצבים לאחור הרי הם מביטים לחלק המעגל החיצונה. כי דע שהנקודה הפנימית היא המהות, ובעלי המעגל הפנימי הם האיכות, ובעלי המעגל החיצונה הם הכמות, והרי בעלי המע"מ מפני שאחריהם החשך ספון ע"כ פניהם יסובו אל הנקודה הפנימית המהות כי אם יסובו לאחור יגורו מפני החשך, אכן אלו בעלי המע"מ מפני רוב האור יסובו פניהם להמעגל החיצון, ואחרי שהם בעלי האיכות מדותם קטן מאוד ושם שורש המחלוקת כי עניינן אל האיכות והמור המעגל החיצון והר"ו הקוטב פניהם לאחור אל המע"מ, ואשר אחריהם חשך ע"כ עיניהם אל הפנימית הנקודה ואלו וכו' ע"כ אלו שבא"י צריכים מאוד לחתור אחר השלום.

ועוד אשכילך ותראה כי בעלי הכמות בהם ראוי החיבור והשלום הרבה יותר מן אלו שהם בעלי האיכות כי בעלי הכמות שהם בעלי חומר וטבע החומר אשר גם מדותיו הם ג"כ חומרי. והחומר אינו מרגיש כ"א בעת יציאת דבר לפועל, ועוד שהחומר נתפעל מהר, אולם בעלי המדות שהם מורגשים וממשכים אחר דעתם, והדעת רחוק מהתפעלות וגם הדעת זוכר ונתחקק בו לזמן מרובה.

ועתה נבאר בקיצור בהגמטל כי בא"י שם מקום משכן הקדושה שהוא המהות התכלית, ואשר במהות אין בו התפעלות ולא שינוי כי מהות הוא עצם האמת ופועל האמת א"י"ב התפעלות, ולכן אלו הגמטשים שם אחר המהות שהוא יראת ה' לאמתו והיא נקודה הפנימית אשר היא קוטב נקודה כוללת את האיכות והכמות, אשר הכמות והאיכות נבטלים לגבה כי כולם יוצאים ממנה ואלי ישובו, כי הדעת שורש המדות והחומריות והדעת נבטלם ונכלל בשכל האמת, והן יראת ה' היא חכמה וכו', אולם

כשהאדם בעצם מגלם את הישות והמציאות האלוקית המופשטת באופן מוגבל ומוגדר.²⁴

חטא עץ הדעת

חטא אדם הראשון כפי שמוספר בפרשת בראשית - לפי ספרי החסידות²⁵ - בא לתאר את היחשפותו של היצור האנושי לשכלו האנושי המובלב.

ולכן מוגדרת אכילה זו כ'חטא', כי ה'חטא' מבטא את ההחטאה והסטייה מההכרה הפנימית הנכונה והראיה²⁶, ואכילה זו אכן ניתקה את החיבור האוטנטי שבין האדם לבוראו - חווית האחדות והכוליות האלוקית.

היחשפות זו של האדם הראשון נגרמה על ידי האשה, כי האשה מייצגת את הצד הנקבי, את הרצון לקבל, לרכוש,

אלו אשר פניהם אחור מהנקודה זאת מפני התגברות היצור והחומר, ומפני זה אשר מ"ם הם קרובים סמוך למהותו ע"כ אינם בעלי יומר כ"כ ואלו החפצים ביראת ה'; אולם הם בעלי מדות ודעות שקוע אחרי מדות וע"כ מדותם חזק וקשוח כברזל כמאמר הכתוב אשר אבני ברזל. אחת מפני הדעת הרושש. ושנית מה שטבע המהות שהוא תכלית המקשה. ע"כ מפני קרבתם למהות איכותם קשה.

ואלו שעודם לא נקו מהם הקנאה והשנאה ותחרות והתנשאות והתפארות ורום לבב אלו המדות משתתפות עם הכמות חוש הראות והשמע והדיבור. ומהו נשתרבו השנאה והפיגוד וההתבודדות. וגם הם אינם מרגישים בעצמם את החסרון כי הגם שהם נזרו לאחור בכ"ז מפאת הקדושה אור נוגה להם. ומשא"כ אלו שהם בחול"א ובהם מתגבר ביותר החומריות שהם כל התאות המורגשות ויוצאת לפועל כמו האכילה ושתייה ומשגל וכבוד וכסף.

ע"כ אלו החפצים ליראת ה'. הם מתיראים בטבע במקום ארעות הטמאים והחושך סביב וקרוב. ע"כ הם שמים פניהם ביותר אל המהות התכלית. והמהות התכלית הוא עצם המהות שלום וגם השלום אפילו המדות א"ב מקשה כ"כ כי טבע המקום הוא חומריות ואינו מתפעל כי אם ע"י מוצא לפועל כגון הרעב קוצף ומתקנא ועושה ריב ומשא"כ השבע וכן בכל המדות כה"ג אפילו אם נמצא בחול"א מחלוקת אחר הזמן העבר טבע החומר שאינו זוכר וגם שהוא מתפעל מהר ע"כ נעשה שלום.

ומשא"כ בא"י בעלי המדות הם במורגש מעט מפאת הדעת היונק לו מקשה המהות. והאיכות בעצמו יש בו ג"כ קשות ע"כ נמצא שם השנא ומחלוקת ובהשטם לזמן מרובה. והיראה בזה למבין מחז"ל כל חכם שאינו נזי"ט כנחש. עוד אחז"ל שהת"ח בעת שלומדים זע"ז ראיים אויבים ואת ורב בסופה. עוד אמרו נשים ועבדים וקטנים אוהבים לז"א. ומכאן יכול כל כי אדם להבין תוכן השמירה לת"ח ולאילו שבא"י ממחלוקת הקפדות אפילו בכל שהוא. יודיעו שהרפכים סבוב אחד הן שכן כי שהוא רודף שלום ואוהבו מאוד ומתאמץ בהן בכל נפשו הר"ז מתקרב ע"ז אל המהות והתכלית והי' זה שלום ואמת.

ותשוב ותראה עוד ע"פ המשל ה"ל **שהעולם הפנימית היא כוללת בתוכה את כל העולמות החיצון שהרי הפנימית היא סמוכה לתמקור והנקודה וממצא שכל דעות של אלפים והרבבות המשתנות זמ"ז כולם נמצאים בצאלו האנושי העומדים בעיגול הקטנה הפנימית והרי זה אדם אחד יש בו כח דמה אלפים. ואשר ע"כ יבין איש הנלכב כמה גדול חזק הוא טבע המחלוקת שם ואין גדול הוא שם השלום. ומשא"כ בחול"א יתכן כמה אלפים שהם בטבע אחד מפני אריות המעגל החיצון כי מכל אדם שמש יוצא קו והמעגל החיצון הוא מחזיק כמה מאות פרסאות והי' המעשה צדקה שלום.**

²⁴ וכדאיאת בספ"ח **תניא** (חלק שני, חסידן קסן) בזה"ל: הן דרך כלל כי הוא חיינו ממש וכאשר האדם אוהב את נפשו וחיינו. כן יאהב את ה' כאשר יתבונן וישם אל לבו כי ה' הוא נפשו האמיתית וחיינו ממש כמ"ש בזהר

ע"פ נפשי אויתך וגו'.

וראה עוד מה דאיתא בספ"ח ליקוטי תורה (ש"י השר"ס): **שהרי בכל דבר נמשך אור א"ס ב"ה כמ"ש וחר סיני עשן כולו עולם שנה נפש עולם בחינת מקום ששם נמשך בחי' א"ס כמ"ש הנה מקום אתי.** וכן בחינת שנה בבחי' זמן מלך ומלך וימלוך עבר עתיד הוה הכל הוא בבחי' א"ס כו. וכן בפנפ יש הארת אור א"ס וכל החיים יודוך סלה וגן עדן העליון ותחתון ויש גן עדן למעלה מגן עדן עד אן קץ ותכלית בעליו אחר עליו כו. **ולעתיד כשיזדכך העולם וחומריות וגסות שבו אזי עין בעין יראו כי.**

²⁵ כפי שכתב הרמ"ק ר' **צדוק מלובלין** ז"ע בספ"ח **רסיסי לילה** (אות ס"ח): וזה ענין ציווי מאכילת עץ הדעת שהוא הידיעה והחקירה בחכמה. והיינו כי זה לא יתרון האדם מהן הבמה בחכמה ושכל שבו. אך החקירה בשכל אנושי יש בו טוב ורע כנודע דאברהם אבינו ע"ה בחקירתו השיג אמונת האלהית וזכה למה שזכה. ופלוסופי יונים דומיהם בחקירתם השיגו שהעולם קדמון ושאר כפירות כנודע. רק האדם צריך לידע תחילה אכ"י ה' אלהיך וגו' שהוא התחלת התורה דרך ידיעה לא דרך ציווי לאדם שיאמין דוהו בהשגת אדם רק ציווי סתמי היינו לידע זה דרך ידיעה מושכלות הראשונות **ובידיעה שהשם יתברך הוא בעל כוחות האדם כולם וכל שכלו הוא מהשם יתברך זהו הליקחה מעץ החיים שהתבוננתו בשכלו הוא מצד השכל הנתון לו מהשם יתברך שממנו חיותו גן כן ואצלו אין חילוק חיות כידוע וכה החיות הוא עצמנו כח המדע.**

וראה עוד על זה במש"כ בספ"ח **תורה אור** (על מגילת אסתר) בזה"ל: וזה ומה הגיע אליהם פי' בחי' מ"ה דחכמה ששם שורה א"ס הגיע אליהם ממש שהוא למעלה מבחי' מיתה דז' מלכים כנ"ל וכמ"ש ימיתו ולא בחכמה וכמ"ש והחכמה תחיה היפך המיתה וכל זה לפי שמסרו נפשם על קדש"ש **זכו לנבחי' החיים הנצחיים השורה בחכמה הוא הנק' עץ החיים שהוא למעלה מעץ הדעת שנפל בשבירה** ולכן נאמר בעץ החיים ואכל וחי לעולם כו. ור"ל המן מן התורה מנין שנאמר המן העץ כו שהוא עץ הדעת ששם יש יניקה לקליפת עמלק לנגד העורף המכסה לפי הדעת כי וכמ"ש בענין הגורל והם זכו אז לעץ החיים כו וד"ל.

²⁶ כמו שכתוב (שופטים כ ט"ו) **קלע באבן אלהשערה ולא יחטיא**, ופירש רש"י: **ולא יחטיא - לא ישגה.**

וראה מה שכתב בספר **הכתב והקבלה** (זבדים פ"ק ס"א) וז"ל שם: ולשון חטא קדרא צריך ביאור, הלא אין לך עון ופשע גדול משתי אלה, ויתכן כי שם חטא עיקר הוראתו חסרון והעדר, כמו והייתני אני ובני שלמה חטאים כלומר מחוסר ונעדר מכל טוב, וישמש חטא על דבר הנעשה בשוגג, כי נעשה מחסרון והעדר השגחה הראוי. וישמש חטא על כל מבטל קיום מ"ש, כמ"ש הגר"א משלי ה' כ"ב ובחבלי חטאות יתמך, והוא העדר וחסרון קיום חיובי לעשות ונקרא כאן הגדוף בשם חטא. כלומר העדר כבד העליון ית'.

להשיג, הקיים אצל כל אדם²⁷, המעצב בו את זהותו העצמית כאילו היא נפרדת מהבורא יתברך - מן המופשט²⁸.

חטא העגל - לפי ספרי החסידות²⁹ - מתאר את התנועה³⁰

מאותה אחדות מופשטת של הבורא השלם אל עבר 'ההגלות'³¹ האלוקית באמצעות תחושת העצמאות³² של הנברא החסר³³ ה'מתעגל' בעצמו לומר 'אנא אמלוך'³⁴ [ועיין עוד בהרחבה על עניין 'יעגלים יורשר גיליון לפרשת שלח], את

²⁷ כתוצאה מה'נסיוה' שהייתה בין אדם הראשון לחווה.

²⁸ ולכן מוגדרת אכילה זו כ'חטא', כי החטא מבטא את ההסתאה והסטייה מן ההכרה הפנימית הנכונה והראויה, ואכילה זו אכן ניתקה את החיבור האוטנטי שבין האדם לבוראו - חווית האחדות והכוליות האלוקית.

ולפיכך, חטא זה של אדם הראשון הינו השורש לכל החטאים והעוונות האחרים הנגרמים כתוצאה מהניתוק שהוא הביא לאדם, וכך מובא בספרה"ק עטרת ישועה (פרשת נשא) וז"ל: "א"י נשא את ראש כו. על פי המבואר בספרה"ק מתלמידיו רבינו העבש"ט זצ"ל ז"ע שכל תשובה שהאדם שב על חטאיו עיקר הוא לתקן חטא הקדמוני של אדם הראשון כי כל החטאים מסתעפים מחטא הראשון והוא אב לכולם [עיין בנעם אלימלך פרשת נשא ד"ה דבר אל בני ישראל] עדה"כ אבות אכלו בוסר ושיני הבנים תקהינה [וחזקאל י"ב, עכ"ל].

והאמת היא, כי כל המצוות שאנו מקיימים אינם אלא אמצעים ודרכים איך לברך גם את הגוף הגשמי - את תחושתנו כנבדלים - לנשמה - להש"ת, ולולא שהיה לנו גוף אלא היינו מחוברים לגמרי לנשמה שלנו בגן עדן לא היינו צריכים ללל המצוות, וכמו דאיתא בספרה"ק שפת אמת (פרשת אחרי שנת תרס"א): "וכתי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. שהמצוות ממשיכות החיות להאברים כדאיתא רמ"מ מ"ע נגד רמ"א אברים. ובגמי מכל החי שחיינו ראשי אברים אינם ממוסר אבר להקרבה. כמו כן וחי בהם להיות חיים ראשי האברים דכתי ויפח באפיו נשמת חיים והי האדם לנפש חי. פי' שהוא כלי להמשיך חיות הנשמה לתוך כל האברים. והנה קודם חטא אד"ה"י הי כולו חי וע"י החטא בא המיתה מצד הגוף. וכתי ויגרש את האדם כל הענין כלל החרב המתהפכת. הכל הוא באדם עצמו שנעשה מסך מבדיל בין הנפש ונשמה שרומז לג"ע ולעץ החיים ובין הגוף. אבל הקב"ה שחבר בנו ונתן לנו תורה ומצוות פתח לנו פתח להתדבק בעץ החיים ולהמשיך חיות הנשמה להאברים ע"י המצוות. נר מצוה ותורה אור האברים והנפש.

וכן כתב בספרה"ק מנחם ציון (פרשת בשלה) בזה"ל: "והו ויגרש את האדם וכו' לשמור את דרך עץ החיים. והש"ת המדרש יתיב לשמור שאיתו על האדם, כלומר שהאדם ישמור כל אלה, ואמר דרך זו דרך ארץ, רמז לאלו המצוות מעשיות שמחייבים השכל והדרך ארץ ושזכור, כי על עוד שהיה אדם בגן עדן לא היה צריך למצוות מעשיות אלו ולכל תורה (כי כלום יציר הע"י ביניהם או מפורס לחומר), רק אחר הגירושין היה צריך לשמור אותם. ואמר עץ החיים זו תורה, מלמד שדרך ארץ קדמה לתורה, כלומר שהלתחוק באלו המצוות מעשיות של דרך ארץ אשר עיקרם ויסודם הם האמונה והבטחון, צריך להיות קודם לתורה, כי אין אדם יכול לבא ג"כ אל התורה וזלת האמונה והבטחון (כי פי' שאין לו אמונה איתן יכול ללמוד לשמה, כלל הלמד תורה צריך להיות שלם במדות הבטחון והש"י יפיון יו כפרתו ולחם חק).

²⁹ כמבואר בספרה"ק שפת אמת (פר פרה תוליא) וז"ל: "כי בכל דבר יש נקודה חיות כד שצריך להיות האדם מקושר בנקודה מיוחדת שבין זאת. פי' אא"ז מור"ט טעם שכלכות שמים נק' זאת משום שכל מה שיש דבר הוה. הוא רק זאת הנקודה כמ"ש מלכותו בכל משלה כו. והוא היסוד מ"ש בעל אלה אליהן שהוא מוחות הנפדרים כמ"ש ומשם יפרד. אבל בני' דבוקין בפנימיות חיות הש"ת שהיא נקודה הנ"ל הנקראת זאת.

³⁰ כ"כ האברבנאל על יחזקאל (פרק א) "ואמר ככך רגל עגל לפי שהעיוול היה הנאות לתנועה".

³¹ ראה בספרה"ק קדושת לוי (פר פרה) שכתב וז"ל: "ולצד זה אמר שלמה המלך ע"ה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, רוצה לומר שבחינת החכמה השייך לפרה הוא ענין ידיעה ויצד זה הוצרך הקדוש ברוך הוא לומר שהתעלם מלהשיגו אכן עיקרה אינה אלא הוראה. כי אי אפשר לאדם להשיג כמאמר דלית מחשבה תפיסה כך כלל וענין זה בעצמו מורה עליו כי הוא מכפר על מעשה עגל, כי עיקר בחינת מעשה עגל הוא על דרך (שמות כד,א) ויחזו אליהם וכי וטעותם היה להיותם סוברים. כי השיגו את בחינת יתברך שמו וזה בחינת עגל שלצד זה נאמר (לבה"כ) כי פרוע הוא כו'. מלשון גלוי שנתגלה יותר מהצורך וכל המוסיק גורע, כי באמת מצד זה בא להם שגגה וכפירה בו יתברך ולצד זה הוצרך הקדוש ברוך הוא לומר להם שיעשו הפרה וענינו מבואר על ענין שביארנו כי לית מחשבה תפיסה ביה והתנוגו ויטמא.

³² כדאיתא בספרה"ק מגן אברהם (פר פינחס) וז"ל: "זוה"ע הוא מלשון נע ונד, ומרמז כשהאלים נודד בדעתו שזה היא בחינת 'עירב' רבי' שבגמי' דעת' בחינת ערובי' דעות, והערב רב עשו את העגל, כי מחמת שהיו מעורבים בדעתם פגמו בנקודה של אמת, שזה היה חטא העגל שהוא לשון יעגול הגשמי על ידי נקודה האמצעית, וזה מרומי 'בחגלה' שהוא מלשון חוגג במחוגג, ולכן העיקר הוא הנקודה שבלב שהיא נקודת אלהות יתברך שתקועה בלב האדם הישראלי, וכשיש לו נקודה זו בלבן אז לו העשיות והתנוצות שלו נסובים על מרכז הנקודה שבלב על פי רצונו יתברך, מה שאין כן כשמעורבב בדעתו ופוגם בהנקודה אז ממילא נתקלקל העיוול שכל מעשיו אינם על תכלית המכוון, וזה היא הסיבה שנופל מצדן יראתו יתברך.

³³ כד בספרה"ק מי השילוח (פר תשא) שעגל הוא דבר חסר שלא נשלם, וז"ל: "ולאשר נסמך פרשת שבת לפרשת העגל, כי באמת שורש חטא העגל בא הלה בעת שעסק הקב"ה עם מרע"ה בפי' שבת כי שבת מרמז על יום שלם שבת ואז לא יוצטרכו לתפלה כי הקב"ה יראה לעינין כל את סדר מדותיו כי בלתי שבת לא נעשה שום דבר בעולם, והם הרגישו כי הש"י עוסק להתחיל להם הטוב הזה, והי חטאם לפועל עששו את העגל, כי על אלה דבר שלא נשלם עדיין וצריך להמתין עוד על שיושלם, וגם רצו בזה קודם הגשמי כי הטוב הזה יתחיל' ה' לנו אך לעתיד.

³⁴ כדאיתא בספרה"ק עבודת ישראל (פר שלח) וז"ל: "ועתה יגדל נא. איתא בגמרא (שבת פט) מצא משה להקב"ה שהיה קושר בתרים לאיתיות. אמר לו משה אין שלום בעירך, אמר לו כלום יש עבד שנתון שלום לרבו. אמר לו אך על פי כן היה כן לערוני, מיד אמר ועתה יגדל נא כח אדני וגו'. ומקום נבאר רמז מאמר חז"ל שאמרו (סנהדרין ט"ז) פזור נאה לרשעים וכנוס נאה לצדיקים, והוא על פי מ"ש האר"י ז"ל בעולמות העגולים שאין עגול נוצע בחבירו ושם היה השבירה עד שניתקן בעולם הישר ע"ש. ופירוש הענין והמשל, שהשכל של העגולים פי' כמי שסובב את עצמו ומתעגל ונפרד מקונו ונודמה לו שברצונו עצמו ניהו את עצמו, וזה שמתנשא לומר אני אמלוך וזה היה השבירה רח"ל, נ"ח הרשעים כל אחד מתנשא בלבו אני אמלוך ולכן הם בעלמא דפרודא ואינם יכולים

הסטייה וההריגה מאותה נקודה עמוקה ופנימית³⁵ - 'נקודה הביכלא'³⁶ לעבר ה'מעגל' המסובב אותה מבחוץ³⁷, המעגל שעתידי האדם להשתלב דווקא באמצעותו - כי השלימות נובעת מהתאחדות הפרטים והתבטלותם לגבי הכלל - הנקודה האמצעית - עד שהופך המעגל להיות קו שלם³⁸.

להתחבר כמו העיגולים כמו שנראה בחוש כי לא יכלו לשבת יחדיו ולהם נאה הפזר. מה שאין כן הצדיקים, הגם שכל אחד עובד בוראו בסגנון אחר, מכל מקום כולם מכוונים לדבר אחד לאביהם שבשמים והם מתקבצים ומתאספים אחד לאחד כאיש אחד בלב אחד, שכל אחד מקטין את עצמו ומחדר העבודה להשי"ת שנתון בו כח ושכל לעובדו, ולכן לא יתנאה על חבריו והם בעולם היושר ומתיחדים זה עם זה.

³⁵ כמבואר בספ"ק מגן אברהם (פר שמיני) וז"ל: וזה היה ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל, היינו שמשו רבנו ע"ה שהוא היה בסוד מלך השמיני בסוד עולם התיקון לכן קרא אותם להזהירם גם כן על זה, וזה שאמר (ש"ס) קח לך עגל לחטאת, עגל הוא לשון עיגול שנעשה על ידי נקודה האמצעית שממנה חוגגים במחוגה ומעגלים העיגול סביב הנקודה, ולכן העיגול מרמז על הנקודה הפנימית סוד הנקודה הראשונה שממנה נברא העולם שהיא בסוד נקודה הביכלא, סוד אות י' שהיא אות הקטן מכל האותיות שאין לה שום ציור ותמונה רק בציור נקודה, והיא בסוד ראשית חכמה וחכמה מוחא איהי מחשבה (תפ"ד ז'), שעל ידי שפוגמים במחשבה שכוח מופגם בהנקודה ועל ידי זה נכשלים בפגם הברית כי הספה זרעית נמשכת מן המות, והספה היא גם כן בציור נקודה שעל ידי שפוגמים במחשבה נכשלים במקרי לילה ר"ל, וזה קח לך עגל לחטאת, היינו שיקחו להם דבר זה של פגם הנקודה לחטא גדול, ומרומז בשני תיבות האלו 'קח' לך שבגימי כמנין 'קח' שמרמוז להכתוב (שש"ט כ) כי זו ממנו נקח לעבוד את ה', שעל ידי שהאדם לוקח לו דבר זה לחטאת והוא נזהר בשמירת הברית מדבר זה גופא יכול ליקח לו לעבוד את ה' שיעבוד אותו ויתברך באמת ובתמים.

³⁶ כדאי"ת בספ"ק מגן אברהם (פר ויקהל) בזה"ל: וחסא העגל היה שפגמו בהנקודה סוד נקודה הראשונה שממנה נברא העולם, כי עגל הוא לשון עיגול, וכשרוצים לעגל עיגול עושים מקודם נקודה וממנה חוגגים במחוגה סביב הנקודה עד שנעשה עיגול מסביב, וזה היה חטא העגל שפגמו בנקודה של אמת סוד נקודה הביכלא (תפ"ד ז'), שעל ידי זה נתקלקל כל העיגול שפגמו בכל העשר ספירות הקדושים ונדחו מאחדותו יתברך שבסוד אות ו'א"ו שבשם שבמלואו בגימי כמנין 'אחד' לעלמא שדורא שמרומז בעגל' כמלאו שבגימי כמנין 'פזר' בחינת התפרדות, וזה שאיתא (סנהדרין נ"ג ע"ב) פזר נאה לרשעים הם הערב רב שעשט את העגל.

³⁷ כמש"כ בספ"ק יסוד העבודה (חלק ב פרק ג) בזה"ל: ומכל זה ונכלל להבין שהעיקר באדם הוא הלב שהיא נקודת וקוטב כל המעגל וכפי דרישת לבבו וכוונת חפצו בעבודתו להשי"ת כמו כן נחשב ונתעלה חין ערכו לרצון לפני השי"ת.

³⁸ ראה מש"כ הרש"ר הירש (בראשית פרק א') "כל" נגזר מושרש "כלל". "כליל" בלשון חז"ל: זה, עטרה. "כליל" מביע אמוא את מושג העיגול (השה) "גלגל" (לסובב דבר על צירו). אולם, המעגל איננו אלא קו מושלם: מנקודה אחת ניתן לשלוט בכלו - במידה שיהי של כוחות. המעגל מסמל אמוא את התחום השלם, שאדם יכול לשלוט בו מנקודת מעמדו. משום כך, כל ביטוי המביע שלמות ותמימות קרוב עבכרית למעגל. אמור מעתה: "כל" איננו רק סכום של רבים, אלא כלל בשלמות מוחלטת. כך: "כל לבבות דורש

חטא זה - סטייה זו מן האמת - גרם לאדם הראשון להסתלק ממילא מגן עדן - מן ה'עדן' והתענוג התמידי של הנשמה, המתענגת על עצמה כפי שהיא ללא שום התניה או תלות בדבר חיצוני כלשהו, ולשבו אל מוחו האנושי המייצר התניות הגורמות לו לךך בהצטרף וסיפוקו עומדים ותלויים בתאוות הגוף, רצונות ומשאלות לב, ושאר מיני ירקות³⁹.

ה" (דברי הימים א כ"ט, ט): לא כל הלבבות בלבד, אלא כל לב בשלמותו, בכל עומקו ובכל היקף רחשיו. וכך: "הן ה' ידעת כלה" (תהלים קל"ד: ד); את המלה בשלמותה, במניניה ובקשריה, במקורה ובתכליתה. וכן גם כאן: אלהים ראה את כל אשר עשה, את כלל הבריאה בשלמותה; הוא ראה את היצורים בשבת - אחים - גם - יחד, שבוכם כאחד סביב ציר אחד ויחיד תואמים בהרמוניה. אין הוא אומר: "את הכל אשר עשה" - את הכלל השלם אשר עשה, - אלא: "את - כל - אשר עשה". את השלמות וההרמוניה והאחדות של בריאתו; הוא ראה כל פרט בקשריו אל הכלל - והנה טוב מאד. אם הפרט היה "טוב" כשהוא לצעמו, הרי בקשריו אל הכלל הוא "טוב מאד".

³⁹ ובכללות הם מתחלקים לשלושה מיני התניות שהנאת האדם מותנית לפי דמיונו בהשגתו: השכלה, רגשות, והנאות פיזיות. שלושה אלו נקראים: אושר, שמחה ועונג (ראה בגיליון לפרשת ספורי).

וכך כתב בספ"ק שם שמואל (פר נח תרע"ט): ונראה דהנה כתיב ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל, וכבר פירשנו שלש דברים הכללים בכתוב זה הם מקבילים לגוף ונפש ושכל שהם שלשה חלקי האדם, טוב העץ למאכל הוא בגוף שאליו מתיישת עריבת המאכל, תאוה הוא לעינים הוא בנפש שמתפעלת ממראה נאה שאין המראה נכנס לגוף, ונחמד העץ להשכיל הוא בשכל, וע"כ נשתאו פגם החטא בגוף ונפש ושכל. והנה כבר הדגנו בשם כ"ק אבי אדומ"ר זצלה"ה דצלם האלקים שעל האדם הוא המחבר את כל חלקי האדם, וע"כ קודם המיית שיהי ענין פירוד החלקים מתעברא צולמא דב"נ כזוה"ק, עכ"ל. וע"כ בפגם גוף ונפש ושכל נפגם עמו גם צלם האלקים שעליו, וע"כ ממדרש (פ"ב) שניטל ממאד"ר זיוו שגא' משנה בניו ותשלחנה, והוא ממשות פגם בצלם האלקים שעליו.

וראה מה שכתב על זה בספ"ק ב"ר מאים חיים (בראשית פרק ג) וז"ל: והנה נודע מאמרם ז"ל (בראשית רבה ג) בפסוק ויקרא אלהים לאור ויום ולחשך קרא לילה אמר ר' אליעזר לעולם אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה אלא על הטובה ויקרא אלהים לאור יום ולחושך קרא אלהים לילה א"ל כתיב כאן אלא ולחושך קרא לילה וכו' עד כאן, ועל כן בשיחון שבא מצד הטובה שלימה כאמור ייחד הקב"ה שמו עליו וישלחנה ה' אלהים, ובגירושין נבא מצד הדין החזק שלא יכלה קדושת המקום סבלו, כתב סתם ויגרש את האדם ולא ייחד שמו על הרעה כמדובר. והנה ענין השילוח זה הוא דבר הקיים לעולם. כי לעולם חלילה לו לייכנס בגן עדן פן ישלח ידו וגו'. ואולם ענין הגירושין מרחוק מחוץ לגן עדן, זה הוא דבר שאינו תמיד בשיווי אחד כי כאשר יעשה אדם תשובה שלימה ויקרב עצמו לקדושת יסיר מעט מעליו מנגדים הצואים ויוכל להתקרב יותר לגן עדן וכן תמיד כאשר יודבק יותר בקדושת יתקרב יותר להגן, וכאשר יעשה הרע ח"ו יתרחק יותר, ולזה הוצרך לשני שמירות, ובתחילה וישכן מקדם לגן עדן כלומר יתיקן מחוץ לגן עדן את הכרובים ופזר רש"י, מלאכי חבלה והם הם אשר נעשו מחטאו ומנועים אותו להתקרב גופו אל הקודש וטובה עשה לו האלהים שיקרב על כל פנים נעשו בקדוש כנאמר והוא השמירה על השילוח והוא תמיד. ואת להט החרב המתהפכת, הוא שמירה על הגירושין והיא מתהפכת תמיד. כאשר ידבק בטוב יקרב, וחלילה להיפוך, ויחנק.

ואיתא בספרי החסידות⁴⁰, כי בשעה שעמדו בני ישראל למרגלות הר סיני, הם הגיעו למצב בו הם חוו את נשמתם, את עצמם, את האלוקות שבהם, כשבעקבות כך 'פסקה זוהמתן'⁴¹ - זוהמת הנחש הקדמוני, ולא היו להם תאוות כלל⁴².

אלא שאין תכליתנו פרוש מן הגוף וצרכיו, להסתלק מן העולם הזה ולהעפיל אל העולמות העליונים. מגמתנו ושליחותנו כאן בעולם הן להאיר את היקום הפיזי-חומרי באור

אלוקי, להישאר על הקרקע ולראות את כל המתרחש בהסתכלות עילאית, וזאת באמצעות לימוד התורה וקיום מצוות מעשיות⁴³.

לפיכך נצטוו ישראל תיכף לאחר קבלת התורה "שובו לכם לאלהיכם"⁴⁴ - חזרו וסבו על עקבותיכם, לכו ותעבדו את ה' אלוקיכם יחד עם גופכם הגשמי-פיזי מתוך התמודדות מתמידה עם תאוותיכם ורצונותיכם הבהמות⁴⁵.

האדם אינו לרבות, ר"ל כל כ"ב אותיות התורה, שבגן עדן למד תורה ברוחניות, ובעת בעולם הזה הם התורה נתלכשה בלבוש מוגשם, והוא יוגרש את האדם, ואין לדמות שחיו התורה נתגרשה. רק בעת שיוגרש את האדם אזי לא היה יכול שוב להשיג התורה ברוחניות העליון רק בהתלבשות גשמיות עולם הזה אזי יזמה לרואה כענין גירושין, על כן ס"ת ויגרש"ש א"ת האדם" וישכ"ן, ס"ת נשמת"ה, ר"ל הנשמות הן נשמות התורה הן האדם נתלכשו בלבוש הגשמי, ומשם יתעלו מעלה מעלה.

44 דברים טז. כז.

45 מכש"כ בספ"ק אהבת שלום (ואתחנן) בזה"ל. או יאמר שובו לכם לאלהיכם (ה' כז), פירוש אהל הוא בחינת צמצום כנועד, ולכם רומז לתאוות הגשמיות (ע"י פסיחם סח ע"ב), ופירושו שאמר הקב"ה למשה, **שיאמר לישראל שיצמצמו כל מיני תאוות גשמיות הנרמזים בחינת לבם**, כה נזכה במרהר לצמצום כל מיני תאוות גשמיות ולעבדו באמת ובלב שלם, אמן. עוד איתא שם (ויקהל): והווי שובו לכם לאלהיכם ואתה פה עמוד עמדי, ופירושו שאמר הקב"ה למשה שיה גופא יאמר לישראל, שבזו הבחינה של ואתה פה עמוד עמדי ילכו לאלהיכם, והיינו **שתישארו אצלם אמילו בשוכם לאלהיכם רישומה זו אשתה עומד עמדי, ועל ידי זה יהיו תמיד מקושרים בי**, כי על ידי שנתקק במחשבתם תמיד אשתה עומד עמדי על ידי זה הם מקושרים בך, ואתה מקושר בי, יעוין שם.

עוד איתא שם (ואתחנן): או יאמר שובו לכם לאלהיכם ואתה פה עמוד עמדי (ה' כז), פירוש דקאי על כל אחד ואחד מישראל, שצריך לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טו ט) שרע ארח רש סי א). והווי שאמר הקב"ה למשה, שיאמר לישראל שובו לכם גו, **פירוש אמילו בשוכם לאלהיכם, היינו לצרכי עולם הזה, יאה דומה אצלם כאילו עומדים נוכח מני השוית, שזו היא בחינת שויתי ה' לנגדי תמיד**. ולזה נקט ואתה, לשון יחיד, כי קאי על כל אחד ואחד מישראל וד"ל.

וכן כתב בספ"ק שם משמואל (מוצאי יו"כ שנת תרצ"ו) בזה"ל והווי שנבדנב"א רבה (פ"א) ימים ויצרו אחד אחד בהם זה יו"כ לישראל, שהיום הזה הוא כולו לו יו"ש, והאלקות מרחפת על ראש כל אחד מישראל, ואחר כלות יום קדוש הזה אמר הקב"ה **שובו לכם לאלהיכם, מכאן ולהלאה אתחיו לכוון לטוסק בעניני עוה"ז כי כך היתה הכוונה מתחילה שנבאר האדם כגוף בעוה"ז, ואל תחושו שעניני הגוף ימטכם אתכם להתגשם כי בראשיכם אלקיכם**. כי יו"כ הוא הראשית והתחלה כבמדרש (ויק"ר פ' ז) תכתב זאת לדור אחרון ועם נבאר וגו' דקאי על יו"כ, ואחר הראשית נבאר הכל, כבדו"ק הנ"ל כיון דאכלו מצה דאיהו אסוונא וכי אמר הקב"ה מכאן ואילך אתחיו לון חמץ ויכלולו לי. כן ישראל באשר בראשית הויתם הוא יו"כ, **שהאלקות מרחפת על ראש כל אחד מהם**, שוב אתחיו לכוון לשוב לאלהיכם, כי מעתה בידכם ניתן להשאר דביקים בה"א כל השנה, ושלא להתגשם כה בעוד אתם עסוקים בעניני עוה"ז.

40 ראה בספ"ק **מרי צדיק** (לעוב יום הכפורים אות ה): ולהיין זאת יש לומר שענין האכילה של סעודת ערב יום הכפורים הוא בא דייקא לתקן ראשית הקלקול של הנחש שהיה בענין אכילה, והיינו שבדאי ברא השם יתברך כל מיני התענוגים והמעדים לצורך האדם רק לאכלם שלא להנאת עצמו. אבל זה היה עצת הנחש להביאם להרגיש הנאת עצמו להיות לתאוה **יקבש נפרד וזהו עטי של נחש הרגשת הנאת עצמו כמו שנאמר ותרא האשה וגו' וכי תאוה הוא לעינים וגו' ותקח מפריה ותאכל**. ועל זה בא דייקא מצות אכילה ושתייה בערב יום הכפורים והכתוב מכה אותה בלשון ועניתם, היינו שיעקר האכילה ושתייה ביום הזה לא יהיה בהרגשת תענוג עצמו לתאות נפשו רק אדרבא יהיה נחשב ליה כעניני שאינו רוצה כלל באכילה זו רק הוא מוכרח לקיים מצות השם יתברך להיקל מעליו העינוי. ובה דייקא נתקן שורש הפגם של התאוה הנצמח מקלקול הנחש בהרגשת הנאת עצמו כנ"ל. ועל זה בא המצוה דייקא באכילת מעדנים ועם כל זה לא יכיון בזה להנאת עצמו.

וכן איתא בספ"ק **תורה אור** (פ"שת יוח) וז"ל: **וכן נבפש האדם תניב לתאוה יקבש נפרד שנפרד מיוחדו** זה והוא כמו אבר הפורש מן האדם והרי זה אכלו נקטע אחד מאבריו או קצץ צפורן אחד מן הקומה שלימה של יוצר בראשית כביכול. **אבל הבא לדבקה בו באמת הוא בטל לגמרי אליו ואין לו רצונות אחרים כלל** כמו שכתוב מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ כו'. צור לבבי וחלקי וגו'.

41 שבת פ"ד קמ"ו ע"א.

42 וראה מה דאיתא בספ"ק **אהבת שלום** (פ"שת יתר) בזה"ל: ויתיצבו בתחתית ההר (שמות ט"ז): יש לפרש על דרך זה, דהנה ידוע שתאוות המשגל היא הפתוחה בשתאוות, ולפעמים אף מי שדבק בהש"ת כשמגיע לתאוות המשגל נופל ממדרגת ח"ו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא.

והנה ישראל בשעת מעמד הר סיני נצטוו על הפרישות (וי' טו), וגם נדוככו זיכור גדול ופסקה זוהמתן (שבת קמ"ו), והיו אז במדרגה גדולה כוז שאף שיגיעו לתאוה זו יתיצבו על עמדם, על דרך הכתוב (תהלים כד א) מני יקום במקום קדשו.

והווי ויתיצבו בתחתית ההר, פירוש שהתייצבו על עמדם אפילו בתחתית ההר, היינו במדרגה שפלה של היצר הרע הנקרא הר (ספ"ה ב) עכ"ל. וכך הוא הדבר גם לגבי לימוד התורה, כי כאשר האדם לומד מתוך אהבה, יראה ודבקות, ומתחבר ע"י לנותן התורה, הוא מתחבר לנשמתו, ליחלק אלוך ממעל שבתוכו, וממילא הוא מתנתק מכל תאוותיו החומריים, וכפי שעניניו רואות על גדולי ישראל שהיו עוסקים בתורה בדבקות עילאית ולא היו מרגישים טעם באוכל וכדו'.

43 ואיתא בספ"ק **אורא דבא** (בראשית אות כד) בזה הלשון: ויגרש את

ומונבא בספרי החסידות⁴⁶, כי כשיתגלה משיח צדקנו עתיד הוא לברר איך שכל התאוות של דרעי ישראל קודש היו ברצון הבורא יתברך שמו שהוא רצה שכך יהיה.

אברהם, משה, דוד

נמצינו למדים כי הכרתם של הנבראים באחדות ההויה האלוקית הראשית, המוצגת בפרט על ידי הנבראים העיקריים - הלא הם בני ישראל, העם אשר בו בחר ה' - היא זו המגלמת את הרצון הראשוני שבבריאת העולם⁴⁷. שיכירו הנבראים התחתונים במציאותו ובספירותיו של הבורא העליון - 'בגין דישתמדעון' ⁴⁸.

שלושה אישים תנכ"יים מייצגים את העם היהודי - לידתו, חייתו לעם, וערכו הרוחני - הלא הם: אברהם אבינו, משה רבינו, דוד המלך [המציינים: ראש, תוך, וסוף]⁴⁹.

א. אברהם אבינו הוא הגרעין של כלל ישראל - "ואעשך לגוי

גדול"⁵⁰. אברהם התקרב לבורא באמצעות חכמה שהיא הראשית - תחילת התגלותו של התת-מודע⁵¹, הוא היה חוקר ופילוסוף, 'איצטגנינות היתה בלבו של אברהם אבינו, שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו'⁵², הוא היה ממוטט בחקירות ודרישות, עד שבגיל ארבעים⁵³ נגלה אליו הבורא יתברך ואמר לו 'אני הוא בעל הבירה'⁵⁴.

ב. משה רבינו הוא היוצר ובונה את לאומיותם של ישראל - את היותם עם ה', הוא מבטא את הקשר הקיים בין העם לבוראם המתבטא במידותיו של הש"ת המתגלים בתורה הקדושה שניתנה על ידו.

ג. דוד המלך הוא השיא של כלל ישראל, הוא מסמל את כנסת ישראל, את מידת המלכות 'דלית לה מגרמה כלום' - שכינת התאה.

העם הישראלי - המיוצג על ידי שלושה אישים אלו - מתקן את השלכותיו השליליים של חטאו של אדם הראשון⁵⁵,

⁴⁸ זוה"ק ח"ב מב ב.

⁴⁹ אמת במילוי יו"ד גימטריא אברהם משה דוד, ותיבת אמת"ת כידוע מורכבת מג' אותיות אשר הא' היא תחילת אותיות הא"ב, המ' אמצעם, והת' בסופם - ראש תוך וסוף.

⁵⁰ בראשית יב ב.

⁵¹ כמש"כ בספ"ק באר מים חיים (שמות ד): ונראה שעל כן נקרא זה בלשון מרכבה, כי החכמה הוא בסוד הכחמה ששל כן נקרא קדש קדש שהוא קדש מעצמו שמאיר בו בחינת אבא סוד החכמה מה שאין כן ימים טובים שנקראים מקרא קדש לפי שהם באימא, שהקדש שהוא אבא נעלם בתוכו כידוע מכוונות האר"י ז"ל וגם כי הבכר נקרא ראשית בסוד (שמות כג, יט) ראשית בכורי אדמתך, וכל בחינת הבכורים כולם הם בחינת הראשית כמו ראשון לרחם אשרה או בהמה או ראשית פרי האדמה הנקרא ביכורים והכל כי הם בסוד החכמה הנקרא ראשית חכמה, וטעם שהחכמה הוא בסוד בכר מפני שהם השניה לאותיות א"י"ק המורים על בחינת הכתר והשניים אליהם שהם בכר מורים על בחינת החכמה ועל כן נקרא החכמה בכר והוא עיקר הראשית והראשון להתגלות כי אור הכתר הוא טמיר ונגזר, ובכר הוא אותיות רכב מפני שהוא המרכבה להשראת אור הכתר ועל כן כל מקום השראת קדושתו נקרא מרכבה שהוא שורש רכב אותיות בכר כד החכמה והיא המרכבה אלי אור הכתר והבן.

⁵² בבא בתרא טז ע"ב.

⁵³ ראה סכף משנה (הל' ל"ד פ"א ה"ג), ובספ"ק תולדות יעקב יוסף (פר' וצ).

⁵⁴ בראשית רבה פרשה לט, וכך איתא שם: אמר רבי יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהיה אברהם אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו אני הוא בעל העולם.

⁵⁵ כמבואר הטיב בספ"ק אהבת שלום (פרשת וירא) בה"ל: ועל כן אמת הוא ראשית תיבות אפר מה תולעת, אפר היא בחינת אברהם, שאמר (ח' כז) ואנכי עפר ואפר. מה היא בחינת משה, שאמר (שמות טו ז) ונחנו מה, ותולעת היא בחינת דוד, שאמר (תהלים כב ז) ואנכי תולעת. וגם אדם הוא ראשי

⁴⁶ כמש"כ רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ע בספ"ק תקנת השבין (אות טו) בה"ל: ועל כן נאמר (תהלים פ"ט, כ"א) המוצגת דוד עבדי כי הקמת עולה של תשובה דודו שזכה להיות חי וקיים על ידי יתקון כל החשכות דעולם הזה, אור זה בעולם הזה הוא אבוד מכל אדם ואינו מתגלה אלא דרך מצאיה, ואמרו (בראשית רבה פ"א ד) היכן מצאתיו בסודם כתוב (בראשית י"ט ט"ו) בנותין הנמצאות ואין לך בני אדם גרועים בשיקוע בכל מיני תאוות גופניות דעולם הזה כאנשי סדום ולוט בשביל כן נתחבר עמהם ואין לך מגונה מהביאה על בנותיו שהוא תכלית השיקוע בתאוות, וכמו שאמרו (בראשית רבה פ"א ד) מי שלהוט אחר בולמוס של עריות סוף מאכלין אותו מבשרו, ולשון בולמוס היינו תוקף תאוות הנוגע עד חייתו ממש כענין אחוז בולמוס דיומא (פ"ג), אלא שהן כיוונו לשם שמים כמו שאמרו בניזיר (כ"ג) ועל כן נקבותיהם מותרות וכן אמרו (בבא קמא ל"ח ע"ב) בכורה שקדמה לדבר מצוה וכו', ובמדרש אמרו (במדבר רבה כ, כ"ג) בכירה שפתחה בזנות פירסמה הכתוב וכן ברש"י (פרשת וירא י"ג) ובבראשית רבה (סוף פרשה רא' י) פליגי אמוראי בזה, ובדאי כל דבריהם אמת דלהיות בנות לוט מסתמא היו משוקעות בתאוות גם כן ומכל מקום כאן מפרש בכתוב כוונתם לשם שמים גם כן שאמרו ונחיה מאבינו דרע (בראשית י"ט, ל"ב) שכיוונו לקיים עולם ובראשית רבה שם אמרו זרע הבא ממקום אחר זה שיש עין ועם.

ונראה לי לפי שהוא קיום כל העולם כולו שכולו לא נברא אלא בשבילו שיבוא ויתקן הכל כמו שהיה בתחילת הבריאה, וכוונתם לקיים כל העולם כולו על ידם אחר שנחשב שהיו סבורים שכל ההשגרה מהם הרי באו לתקן כל העולם כולו אחר הקלקול, ויתקין העולם הוא על ידי משיח, ובשביל חשקם זה שהיה לשם שמים זכו לכך באמת להיות אותו זרע מהם אחר זיכור הרבה דורות מפסולת הכוונה שהיה להם גם כן, וכל השתלשלות נפש דמשיח בעולם היה על ידי ענינים כאלו שהיה מחשבת תאוה ומכל מקום הוא לשם שמים, והי' יברר משיח בכל תאוות דישראל דהכל מסודר מששת ימי בראשית מה' יתברך, והו' בריאת אורו כמעשה דיהודה שהיה על ידי התעוררות תאוה גופנית ולא ככוונה לשם שמים דהרי רמז למלאך דתאוה, אבל גם התעוררות התאוה לא היה מצידו רק מה' יתברך דעורר בו כח תאוה הגופנית באותה שעה ולברר בזה שכל תאוות גופניות דזרע ישראל הכל מה' יתברך שהוא רצה שיהיה כן.

⁴⁷ שער הכללים לרבי חיים ויטאל ריש פ"א.

ומביא לידי ביטוי את המשאלה האלוקית: שיכירו הנבראים באחדותו של הבורא - המלך העליון.

מחשבות, רגשות, פעולות

כשם ששלושת אלו מסמלים שלושת רבדים בכלל העם, כמו כן הם מתארים גם דביקות באלוקים באמצעות שלושה חלקים באדם הפרטי - הנקראים: מוחין, מידות, ומלכות, כאשר ספירותיהם הכוללות המה: כתר, תפארת, ומלכות.⁵⁶ כלומר, מחשבות, רגשות, ופעולות.⁵⁷

על האדם להכיר בכל אחד משלושת חלקיו כי המציאות היחידה הקיימת ביקום, היא המציאות האלוקית. עליו להסכים לכך בעמק שבת, ורגיש זאת, ולפעול מתוך אמונה וידיעה זו.

אברהם אבינו מבטא את חלק המחשבה בבחינת 'חכמה', משה רבינו את רגשות ומידות הלב - 'תפארת',

ואילו דוד המלך את הפעולות הפיזיות הנקראות 'מלכות'.
אברהם קיים את התורה במחשבתו⁵⁸, משה שהוא בבחינת 'דעת'⁵⁹ קיימה בלבו⁶⁰ - שהרי לא נכנס לארץ ישראל לעסוק במצוות התלויות בארץ, ודוד במעשה⁶¹ - 'שמראה פנים בהלכה' ו'הלכה כמותו בכל מקום'.⁶²

אפר, דם, מרה

היצור האנושי, מבחר הבריאה, מורכב הוא משלושה חלקים: אפר, דם, ומרה⁶³ - המקבילים לשלושה הנוכרים: מוחין, מידות, ומלכות.⁶⁴

ואמרו חכמינו ז"ל⁶⁵ כי ראשי התיבות של שלושה חלקים אלו - אפר, דם, מרה - מרכיבים יחדיו את שמו: 'אדם'⁶⁶ - שם המייחד בעמק שבת את האיש הישראלי המשתמש בשלושה אלו למטרות נכספות - 'אתם קרויין אדם, ואין העובדי כוכבים קרויין אדם'.⁶⁷

זו ביחס למחות אחרת, ודעת היא השילוב וההרמוניה שבין שני כוחות אלו, ומתן הביטוי שלהם באמצעות רגשות הלב.

⁶⁰ אין הכוונה חלילה לומר שלא קיים משה את המצוות בפועל, אלא לומר שהחלק הדומיננטי והיעקרי אצל משה רבינו בקיום התורה היו הלב והרגשות.

⁶¹ לכן כשרוצים לתאר אדם שחשיבות מצוותיו בפועל היא נעלית נוקטים בדוד מלך ישראל, וכמ"ש בשבת (קט"א ע"ב): רבן שמעון בן גמליאל אומר: תינוק בן יומו חי מחללינו והיעקרי אצל משה רבינו בקיום התורה היו הלב מחללין עליו את השבת.

⁶² כמו שדרשו ז"ל בגמ' בסנהדרין (נ"ג ע"ב) עה"פ: "ויען אחד מהנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי ידע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תאר וה' עמו וגו'", וזה לשונם: ואמר רב יהודה אמר רב: כל הפסוק הזה לא אמרו דוגא אלא בלשון הרע: ידע נגן - שידוע לישראל, גבור - שידוע להשיב, איש מלחמה - שידוע לישא וליתן במלחמתה של תורה, **איש תאר - שמראה פנים בהלכה**, ונבון דבר - שמבין דבר מתוך דבר. **וה' עמו - שהלכה כמותו בכל מקום**.

⁶³ ראה **באלפא ביתא דרבי עקיבא** (נסחא א' עמוד 408) וכך איתא שם: משל המלך שיש לו פלטרין בבית המטונף וכשבקש ליכנס בתוכו אומר לעבדיו הדליקו בתחלה בתוכו את הנר כדי שראיה מה שבתוכו אף הקב"ה ברא את האדם מן העפר ומן הדם ומן המרה אדם **ר"ת אפר דם מרה**.

⁶⁴ וכפי שכתב **החיד"א ז"ל** (בספרו 'מראות העין על חילוף פס' ד"ה אמר רבי יוחנן) כי שלושה אלו - אפר, דם, מרה - מקבילים לעומת ג' חלקי האדם: מחשבה, דיבור, ומעשה.

⁶⁵ כך אמר רבי יוחנן בסוטה ה' ע"א.

⁶⁶ וראה מה שכתב המהר"ל בענינין זה (נתיבות עולם ב - נתיב העונה - פרק ג), ובחדושי אגדות (חלק שני עמוד לז - סוטה).

⁶⁷ יבמות סא ע"א.

תיבות אברהם דוד משה (שלה"פ עקב קוטנרס ענה), **כי המה היו תיקון טהא אדם הראשון**. כי דוד המלך ע"ה גמר תיקון טהא אדם הראשון, כי אדם הראשון פגם באות א' ונעשה כתנות עור בע', ועל כן נחסרו משנתו ע' ע' שנים, ודוד המלך ע"ה השלים ע' השנים לשנות אדם הראשון (והיה ב' רש) ונעשה אלף שנים, בסוד האלף שנעשה מהע'. ואברהם אבינו ע"ה התחיל לתקן טהא אדם הראשון, ועשה מן כתנות עור בע' אור בא', על דרך מאמרם ז"ל (בראשית רבה כ טז) בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב כתנות אור בא', ועשה מן עפר בע' אפר בא', ועל כן אמר ואנכי עפר ואפר, פירוש מן העפר בע' לשכה אפר בא', והמתיק כל הפ"ר דינים בא'. ולזה זכה משענה שנשלך לכבשן האש ונעשה אפר מקלה.

⁵⁶ ראה **בספר העיון לרבי חמאי גאון** שכתב: הוא ושמו קדם לעולם, הוא עלת העולמות, ושמו הוא העלול הראשון, כמו שנאמר ראו עתה כי אני אני הוא הרומוז לכו"ע, (ה) אתה הוא האלקים, **אני מלכות, אתה ת"ת, הוא כתר**.

⁵⁷ כמו שכתב בפירוש **'תורת משה'** על תהלים (ל"ר משה שפירא, נמצא בתוך הספר הזכור, פרק פ"ה ע"ב) בה"ל, גם **אברהם משה דוד המה ראש תוף סוף** בו ימי הבנין חסד לאברהם משה בת"ת הנעלם דוד במלכות סוד אמת ראש תוף סוף באות.

⁵⁸ כמו שכתב בספ"ק **מאור ושמש** (האזינו) וז"ל: והנה כל עוד שלא עלה למדרגה זו להדבק בעולם המחשבה צריך לפלס מעשיו במאזני צדק **לכל יטה כחוט השערה מקו ההלכה**, וישמור עצמו מאד לבל יצא כלל מתחום שקבעו חז"ל בכל מעשיו בפועל, **מפני שעריין לא תגיע, והא כתר, עבדות ה' ברוא דמחשבה**. אמנם הצדיק אשר כבר הגיע למעלת הדביקות באין סוף ברוך הוא והוא קשור במחשבתו בכל עת, עיקר עבודתו הוא במחשבה כמאמרם ז"ל (קידושין פ"ב ע"ב) קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה, הגם שלא מצאנו שעשה בפועל מעשה המצוות כהנחת תפלין ועשיית סוכה וכדומיהן, מכל מקום **המשך על עצמו מנימיות הקדושה שרומזת אליהם המעשים ההם על ידי מחשבתו הקדושה אשר הינה דבוקה באין סוף ברוך הוא**.

⁵⁹ 'החכמה' הינה הכוח לחוש את המהות, היבניה הינה כוח הגדרת מהות

- א. האפר מורה על יחסה של הנשמה שהיא המחשבה אל מול האש העליון⁶⁸, ומבטא את ספירת החכמה.⁶⁹
- ב. הדם משכנו בלב, ומורה על הרגשות.⁷⁰ ועל דרך מה שכתבו הקדמונים כי הדם הוא כנגד יסוד הרוח.⁷¹
- ג. ואילו הנוזל המיוצר בכבד הנקרא 'מרה', מבטא את הפעולות הפיזיות של האדם.⁷²

אפר, מזה, תולעת

הכרה מוחלטת במציאותו של הבורא יתברך והזדהות עמוקה

עם יכולתו הבלתי-מוגבלת והאיץ-סופית באמצעותם של שלושת חלקי האדם, הם הם שלושת סוגי הענווה הנקראים: אפר, מזה, ותולעת⁷³ ואו - לפי בעל האהבת שלום: קידה, כריעה, והשתחויה⁷⁴.

'אפר' הוא ביטוי של אברהם אבינו, שאמר "ואנכי עפר ואפר"⁷⁵, בתיאור 'מזה' התבטא משה רבינו על עצמו ועל אחיו אהרן - "ונחננו מה"⁷⁶, 'ותולעת' היא התייחסותו של דוד המלך לעצמו בספר התהלים: "ואנכי תולעת ולא איש, חרפת אדם ובזוי עמי"⁷⁷.

מסתרין טמא מת שאמרנו שהוא טמטום וקלקול השכל, ומי חטאת הוא למעלה גם מבחי' השכל, ובה' יובן מה שאמר שלמה המע"ה (קהלת ז) **אמרת אהבתי ומה רחוק ממני, שהוא למעלה מבחי' השכל והחכמה, ורק למטה נתגלה טעם פרה כדכתיב בי ענו מאד.**

⁷⁰ בחז"ל משמש המושג דם במובן של עצם החיים, כמו 'מאי חזית דדמא דריך סומק טפי' (פסחים כה ב); 'דמו דם זרעוני תלויים בו' (משנה סנהדרין ד ה); ועצם החיים מתבטא ברגשות. וכן הדם מקביל לבניה (רביע של שם אה"ה), שהיא אם הבנים המולידה את המידות, ולכן ישנה דעה בחז"ל שדם המחזור הופך לחלב אם - "דם נעבר ונעשה חלב" (ברכות י"ב ע"ב דה ט יא), כי החלב מוליד את רגשות התינוק כידוע.

וראה בספר **שפתי כהן** (במדבר טו סא) שכתב: לזה אמר (שם ה ה) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, **כנגד הדם שמשכנו בלב**, ובכל נפשך שהוא החלב שהיה קרב על גבי המזבח לרצון, כמו אם יש את נפשכם, ובכל מאדך הממון.

⁷¹ ראה על זה לדוגמא בספר 'חכמת הנפש' לרבי אלעזר מגרמזיא (ש"ש פד).

⁷² המרה הנמצאת בכבד נקראת 'מרה אדומה' והיא המייצרת את הכעס. וכפי שטוענים היום אחרוני זמנינו שהמניע העמוק והפנימי לכעס, הוא העדר ביטוי עצמי של האישיות וכישלון של האדם להוציא את עצמו אל הפועל ולבטא את כישוריו ומהותו הפנימית. לכך מזה זרז מקבילה למידת המלכות, כי המלכות מבטאת את הביטוי העצמי של האדם באמצעות פעולות אישיות.

ובכללות ישנם ארבע מרות (ראה בהרחבה בספרים יסוד העבודה ח"ב פ"ד) ואלו הן: 'מרה אדומה' הנמצאת בכבד, וממנה נוצר הכעס. 'מרה ירוקה' הנמצאת בכיס המרה, וממנה מתעורר יסוד המים הכולל את התאוות והתענוגים. 'מרה לבנה' הנמצאת בריאות, שם הוא יסוד הרוח שממנו באים תחושות ההווללות וההפקרות. ו'מרה שחורה' הנמצאת בטחול, שם נמצא יסוד העפר המביא את האדם לדי' עצלות ועצבות.

⁷³ כמו שכתב בספר "אהבת שלום" (פרישת וישב) בה"ל: ואמת הוא ראשי תיבות **אפר מה תולעת, ורומז לג' בחינות שפלות, של אברהם משה דוד** (עי' חילוק פס). שהם ראשי תיבות אדם, ואדם הם אותיות מאד, וזהו מאמרם ז"ל (אבות ד ד) מאד מאד הוי שפל רוח, כמבואר כל זה בספרים (עי' ש"ה פ עקב ד'ה ויהי עקב ב):

⁷⁴ אהבת שלום על פרשת שקלים.

⁷⁵ בראשית יח כז.

⁷⁶ שמות טז ו-ח.

⁷⁷ תהלים כב ז.

⁶⁸ ראה מה שכתב בספר **קין אורח** (תענית טו ע"ב) וז"ל: רש"י בד"ה אפר מקלה כו ואפר מקלה גנאי יותר מעפר סתם. הא דאיצטריך לחכי היינו משום דפליגי אמוראי לקמן (פ"ד ק"א) למה נותנין אפר וחד אמר לומר הרי אנו חשובין לפניך כאפר ולדידי תיקשי למה נתן במתניתין אפר מקלה לזה כתב רש"י ז"ל דבאפר מקלה יש גנאי יותר וגם הוא מודה דלכתחילה נותנין אפר מקלה אלא דאם אין אפר מקלה נותנין עפר סתם אבל למ"ד כדי להזכיר עקידת יצחק בעיני דווקא אפר מקלה ועיין ב"ח"ל"מ (פ"ד מהל תעניות ה"א) מ"ש"כ בזה. וכן משמע מקרא דאברהם דאפר מגונה יותר מדאמר (בבבאבא י"ח ע"ד) ואנכי עפר ואפר. ונראה דעפר אמר על שפלות גופו כי הוא עפר מן האדמה **ואפר הוא על שפלות הנפש, כי בערך אש העליונה היא נחשבת לאפר** וכן אמרו ז"ל (ילקוט שמעוני תזריע רמז תקנ"א) אדם אפר דם מרה בשר בושה סרוחה רמה. וידוע כי שם אדם על צורת הנפש ובשר הוי שם הגוף ומפני זה זכה אברהם בשכר שני אלו לשני מצות עפר סוטה ואפר חטאת, אפר חטאת לטהר סומאות הנפש כמו שאמר (ויקרא כ"א א) לנפש לא יטמא כו ועפר סוטה לטהר סומאות הגוף כמו שאז"ל (ברכות ל"א ע"ב) אם היתה יולדת שחורים יולדת לבנים.

⁶⁹ עיי' בספר "ק"ה **קהלת יעקב** (עקב אף) שכתב: וזה שפר א' פר, והוה ההבדל שבין אפר ועפר כי בזמן היות הדינים במלכות או בבניה נקרא עפר, שכן המלכות והבניה שניהם הן סוד ע' כמו שכתבתי בערך עין ואז נקרא עפר. **אבל נשחן באין אל החכמה שהוא סוד א' נקרא אפר.**

וראה מה שכתב **הרש"ר הירש זצ"ל** (בראשית יח) וז"ל: כל אותו דו - שיח, אם אפשר לקרוא לו כך, שבין אברהם לבין שופט כל הארץ - בו מעיז עפר ואפר לפנות את ה', על סמך חוש הצדק שבלבו, ואף הקדוש ברוך הוא מנענו לו בראשו לאות הסכמה, הרי הוא משמש ערובה באמנה לאפיו האלהי של אותו קול שבקרבנו, הטוען למשפט וצדקה. עם שאנתנו רק "עפר ואפר" - יסודנו עפר ואחריתנו אפר - הרי לא כלל בנו עפר - ואפר בגוף עפר - **ואפר זה הי נוצץ של בורא העולמים, והל נדלו. רוחו. אנושיות וצדק, וכל קנייני הרוח והמוסר של האנושות - קיבלו את אישורם הנצחי על - ידי דה אלהי זה שבלב האדם: והרי הם מובטחים ועומדים מעל לכל תורות עפר - ואפר של חכמה חמרנית.**

ובספר "ק"ה **שם משמואל** (פ"שת ויקהל - ויקפ"ה ופ"ה שנת תר"ד) כתב בה"ל: קיצור הדברים. **אפר מרה רומז לשכל הנכבד ומקבל ע"ע עול מלכות שמים היסוף טבעו של השכל להתרומם**, אך בצירוף המים החיים רומז לבחי' כוללת וגבוהה מחומר ושכל והיא בחי' ענוה. והנה ידוע שדבר שאדם מבטלו לכבוד הש"ת בא לעומתו בקדושה העליונה, ובזכות כי ירא מביט זה לתמונת ה' יביט (ברכות ד). וע"כ בהכנת השכל והחכמה בא לעומתו לשכל הקדושה שהיא שכל וחכמת התורה, וכשאדם מבטל כח הכולל כ"ל בא לעומתו לכה נעלה וגבוה שכולל הכל כ"ל, והוה עיני מי חטאת

וכתב הרה"ק מטשערנאביטש זי"ע - בעל ה'באר מים חיים' - כי כנגד אלו השלושה יבנה בית המקדש על שלושת ההרים: סיני, תבור, וכרמל⁷⁸, כמובא בפסיקתא דרב כהנא⁷⁹.

הענווה הכי קשה היא זו של משה

הענווה הקשה ביותר היא זו של משה⁸⁰. ההבנה השכלית והכרתו התבונית של האדם ממונוליתיות והייחודיות של השי"ת, היא אכן קשה אך אפשרית להשגה באמצעות מאמץ לא רב כל כך, כך גם לגבי הפעולה הפיזית הבאה מתוך ביטול, עשיית המטלות התורניות מתוך התמסרות מוחלטת לביצוע דרישותיו של הבורא, קלה אף היא. הקושי הגדול ביותר מתבטא בקבלת מרות פנימית - גרשית, סמיכה, בטחון, והישענות מוחלטת על הבורא, אלו מהווים אתגרים כלל לא פשוטים.

משה רבינו היה 'עניו וסבלן', הוא סבל כל אדם וכל מצב, לא היה לו קושי להתמודד עם שום רגש, כי כאשר האדם חווה את עצמו כנפרד, כבודד, אזי הוא מייחס כל הצלחה או נפילה לעצמו כפרט, ואי-הצלחתו מאיימים על זהותו באשר הוא הסיבה להם, משא"כ כאשר האדם רואה את עצמו כחלק מהמכלול, כפרט המרכיב את ההווה הכוללנית האלוקית, או-

אז אין הוא מאוים מאף דבר, הוא מסוגל לסבול כל מצב, הוא מכיל את עצמו כפי שהוא - על כל חסרונותיו.

הענווה לפי החסידות

לפי תפיסתם של ספרי המוסר, 'ענוה' או 'ענותנות' נתפסת כתכונת נפש או רגש כלפי הזולת, שבו האדם מחשיב עצמו כשווה בין שווים, ואינו מרגיש כחשוב ונישא מאחרים. הוא יודע את ערכו ומכיר בכישוריו היתרים, אך לא שם את עצמו במרכז, ולא מבקש לעצמו תהילה וכבוד מהעולם, אלא מבקש לעשות את המעשים הראויים והרצויים.

החסידות לעומתם, מכירה במושג הענווה כיחס בין האדם לנשמתו, בין הנפש לבוראה, כאשר יחס זה מעניק לאדם, כבדרך אגב, התייחסות אצילית יותר לחברתו.

לפי תפיסת החסידות אין עניין להיות יותר עדין ומנומס, מתחשב ותואם - ישנם הרבה מחסידי אומות העולם המתנהגים בדרכי נימוסים - אלא אם כן אלו באים כתוצאה מהרגשת הקרבה לאלוקות המתבטאת באמצעותם. כל ה'בין אדם לחבר' אינו אלא השתקפות של ה'בין אדם למקום'⁸¹.

החסידות רואה במידת ה'ענווה', את הבריחה מאשליית הבדידות וה'גאווה', תחושת הפירוד ואחיזת

מה שמורה כי גם המוסר החברתי הנו מוגדר ומושל במוסר הרוחני הכללי.

מצוות התורה שבין אדם לחבירו אינם בשביל טובת הזולת בלבד אלא בעיקר בשביל זיכור ועידון העצמי, כי ע"ז יוכל האדם להתחבר לנשמתו הטהורה - לאלוקים, וכמו שהביא **בספר החינוך** (פסוק רלא) על מצות 'לא תקלל חרש' בשם **הרמב"ם** וז"ל: והרמב"ם זכרונ לברכה אמר בטעם מצוה זו, כדי שלא יניע נפש המקלל אל הנקמה ולא ירגילנה לנעוץ, ועוד האריך בענין בספרו, ונראה לי מדבריו, **שלא יראה הוא בדתו זקק אל המקולל בקלה, אלא שתרויח התורה הענין מצד המקלל שלא ירגיל נפשו אל הנקמה והנעוץ ואל פחיתות המדות.**

וכן מובאר בהרחבה בספר"ק **עקידת יצחק** (שער השמיני פרק החיבור) על מה שהתורה אסרה לצער בעלי חיים, **הוא לא רק בשביל שחסתה על צער של בעלי החיים, כי אם בכדי שלא יחשית האדם את נפשו, כי המצער בעלי חיים משחית את הטבעיות שלו.** וראה מה שכתב הרמב"ם דבריו, כ.ו. לפעמים נדמה שבדרך המוסר מקיימים מותרות ומעכב לשרת הדין ההלכתי, אך פעמים שיטנו ניגוד בין אופן החשיבה המוסרי לזה ההלכתי: **החזון איש זצ"ל** בספרו 'אמונה ובטחון' מדיגש, שבכל מקום כזה ההלכה גוברת על המוסר.

הרמב"ם ב**ישמנה פרקים** דיבר על סתירה מעין זו, כי מדברי מוסר הנביאים נראה שעל האדם להתרחק אף מהנטייה אל הרע, ולעומת זאת הגישה התורנית היא שצריך להמנע ממעשה האיסור ולא מרצון, ואדרבא ההתברכות על הרצון והנטייה הטבעית הם רצויים. להסביר זאת הבחין הרמב"ם בין הרע בעצם כמו גזל ורציחה, שבו התורה דורשת להתרחק אף מנטיית הלב, לבין הרע שאסור בצווי להמנע מהמעשה כמו עריות ואכילת איסור.

⁷⁸ ראה בספרו **ארץ החיים** (על מסכת ברכות, ליקוטים ישע"י ב) וז"ל: ואמר בראש ההרים ולא אמר בראש הר כמו שקראו אברהם נ, דרמו למה שארז"ל משה קראו הר ההר הטוב הזה, דוד קראו הר מי יעלה בהר ה', ולמען לכלול זכות כלם בו אמר בראש הרים אלו שאמרו כל הצדיקים אברהם משה דוד. ואפשר שזה כוונת הליקוט שמעוני שאמר ר' פנחס בשם ר' ראובן בראש ההרים **שעתיד הקב"ה להביא סיני ותבור וכרמל לבנות בית המקדש על גביהם פי בזכות שלשת אלו אברהם משה דוד שכל אחד אמר על הר מיוחד והר עצמו שמקודם רמו ישע"י ואמר נכון ההר בראש ההרים השלש סיני ותבור וכרמל.**

⁷⁹ כך איתא שם (פסיקתא דרב כהנא פסיקא כא - קומי אורי): ר' פנחס בשם ר' ראובן א. **עתידי הקי להביא סיני ותבור וכרמל, ולבנות בית המקדש על גבי ראשיהם.** ומה טעמי, והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית י"י בראש ההרים (שם ישעיהו ב. ב). א"ר חומא ודיין עד כאן, אלא בית המקדש אומ' שירה וההרים עונים אחריו, ומה טעמי, ונשא הוא מגבעות (מס"י ד. א). ואין לשון זה ונשא אלא שירה, ומה טעמי וכנניהו שר הלויים במשא יסור במשא כי מבין הוא (יר"ה דברי הימים א, טו. כב).

⁸⁰ ראה 'תהלת ה' תהלים קיט קו.

⁸¹ ענף המוסר שבתורה, כולל שני חלקים מרכזיים. חלק אחד: מוסר רוחני - האדם כלפי אלוקים (בין אדם לפסוק), חלק זה מרכיב בין היתר נושאים תאולוגיים, כמו אמונה בה', ביטחון בו, הכרה בחסדיו וכתנה משאר מצוות התורה, וחלק אחר: מוסריות חברתית - האדם כלפי זולתו וסביבתו (אף לא לחברו). מוסריות זו אינה רק לגבי ההתנהגות עצמה כלפי הזולת, אלא היא חלק משלמותו האישית של האדם בהיותו טוב עם סביבתו. שני חלקים אלו מהווים יחד את המוסר באופן אינטגרלי ובלתי נפרד, ולאורך כל הספרות התורנית בנושא - קיים עירוב מוחלט ביניהם,

העיניים של הרע', והדיבקות במציאות ה'טוב' האינסופי - תפיסת האני' כחלק המשקף את הישות האלוקית.

וכך מובא מהבעש"ט נבג"מ, כי תכליתה של מידת הענווה והשפלות היא ההתנתקות מהראייה ה'חיצונית' הנקראת 'אחיזת הציונים' והקליפות, והשגת האדם את הקדושה הפנימית.⁸²

"הקדושה הוא תכלית השפלות והענווה, כמו שכתבתי במצוה כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה להי⁸³, מה שאין כן הקליפות הם שאור וחמץ העולה בנפיתה, להרים ראש ולהתגאות, וזה המשוה דוחה את האדם מהקדושה אל הקליפות, כמו שכתבו וסרתם ועבדתם אלהים אחרים כמו ששמעתי בשם מורי ש"ן":

אין רע בעולם כלל

בניגוד לתפיסה הספונטנית הרואה במושג רע' כמציאיות אוביקטיבית, מדגיש רבינו הבעל שם טוב זיע"א כי "אין רע בעולם כלל".

האדם שמתנהג באופן הנחשב כרע', אין זה אלא מפני שאינו

ידע לספק את צרכיו האנושיים באופן ראוי ורצוי, הוא לא רואה את עצמו כפי שהוא אכן באמת אלא כנפרד מההווה האחדותית, ולכן הוא משתמש בדרך עקיפה הנותנת לו מעין אשליה כששישיגה יגיע ליעודו המקווה.

המונח 'רע' - לפי הבעש"ט - הוא מעין אשליה אופטית, המכסה ומעלמלע על ה'טוב' הפנימי - האור הגנוז בתוכו של כל דבר.

וכן איתא ב'צוואת הריב"ש' בזה הלשון:⁸⁴

"אבל אין לפרש כמו שאנו אומרים רע ממש, אלא הרע הוא גם כן טוב רק שהוא מדריגה תחתונה מטוב הגמור, וזה רמוז בזה"ר מלעיל ומלרע":

האמת היא, כי כך כבר כתב הרמב"ם בספרו 'מורה נבוכים'⁸⁵, שאין הרע מציאות אלא העדר, בהסתמכות על מאמר הפסוק "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"⁸⁷, וכן על מה שאמרו רבותינו במדרש⁸⁸. "אין דבר רע יורד מלמעלה".

תחושת האיטואיזציה הטבעית הקיימת בכל אדם, המעניקה לכל מעשה מפיסד את המשמעות "רע", אינה אלא תוצאות של יצר הקיום וצורך ההישרדות האנושי.⁸⁹

⁸² תולדות יעקב יוסף פרשת שופטים דף קצ"ד ע"א.

⁸³ ויקרא ב יא.

⁸⁴ דף ט"ז ע"ב, וכך איתא שם בזה"ל: יש לתמוה מה שכתבו בתורה והנה טוב מאוד וכתבו כמה פעמים כי טוב בעשה בראשית, ובמשנה תורה כתיב (דברים ל, טו) ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע, מהיכן בא הרע, אבל אין לפרש כמו שאנו אומרים רע ממש, אלא הרע הוא גם כן טוב רק שהוא מדריגה תחתונה מטוב הגמור, וזה רמוז בזה"ר (עין הזה"ה ח"א פרט ב) מלעיל ומלרע, וזהו כששפועלים טוב אז הרע גם כן נעשה טוב, אבל כשחם ושולום חוטיים אז נעשה רע ממש, למשל המטאטא שמכבדין בו הבית הוא עשוי לפנות את הבית, והוא טוב קצת, אבל הוא במדריגה תחתונה, ועל כל פנים טוב הוא, וכשצריך להכות בו את התינוק כשהוא חוטיא, אז המכבד הוא נעשה רע גמור, ומכין בו את התינוק (וכן הוא בספר אור תורה).

⁸⁵ ח"א מ"ט ב.

⁸⁶ חלק ג פרק יא.

⁸⁷ בראשית א יא.

⁸⁸ בראשית נא ג.

⁸⁹ כמו שכתב בספ"ק דברי אלמלך (חקת ד'ה וניאה בהקדם, עמ' 364) וז"ל: כי יש ב' בחי' בעבודה (א) הוא בחי' יראה מהרע שהוא בחי' גבורה תתאה להתגבר על היצ"ר להסיר הרע מרמ"ח אבריו וספי' גידיו ולעשות הטוב בעיני ה', כי היא צריך לירא מפחד הגבורות והדינים השולטין עליו שהמה היצ"ר והרע וצריך להתגבר ולהסיר רעתם, אמנם יש מדריגה גדולה בעבודה כמ"ש עד את אלהי אביך לאשתמועו אלהותו וטובו וחסדו מכל הדברים אשר ברא אלהים לידע ולהבין כי אין רע בעולם כי גם הגבורות והדינים הוא טוב וחסד וכל היות רע הוא יותר טוב וחסד

ה; כי הקב"ה שהוא מקור הטוב אין נחית מדרגיו לברוא הדין והרע כ"כ, ורק שהדין והרע הוא הטוב בכדי שעל ידו יזכה אדם לרב טוב הצפון, וא"כ מהיות דין ורע יצר ניכר יותר טובו וחסדו וכמ"ש ג"כ בנ"א בשלה כעין זה על מ"ש אנכי ה' אשר הוצאתיך מארץ מצרים דלמה לא אמר אשר בראתי שמים וארץ כי בראית עולם אין חידוש כ"כ כי רצונו להטיב לבנריאם, אבל יצ"מ שהכה את מצרים כמכות מופלאות כשכל טובה לישראל זה חידוש יותר גדול עיי"ש, כי מזה ניכר יותר חסדו וטובו על ישראל, ובימי הגאולה והתיקון יכירו וידעו אשר כל הרעות והדינים שעברו עלינו היו טובות וחסדים אשר לכן אז יהיו שולטים שמות הגבורה כי הגבורה הוא החסד, ואם היו כל ישראל בבחי' זו לידע כי היות דין הוא יותר חסד והיותו נמוך הוא יותר גבוה הי' הגאולה והתיקון ועשיה בבחי' אצילות כמו קודם חטא אדם שהי' עשי' במקום אצילות. עוד כתב שם (ויקרא ופרשת החדש, ד"ה ובהקדמות, עמ' 240) בזה"ל: אין שמתכלית מיעוטה באה לאור גדול ברח"ח וכנ"ל. בכדי שידעו ויבינו וילמדו מזה לבוא בבחי'ם לבחי' גרמבואר שיראו בעיניהם רק הטוב והחסד, וכי אין רע בעולם רק הרע עצם הטוב.

וראה עוד בפירוש רוח חן על ספר חמדת שלמה המיוחס לשלמה המלך (פי"א עמ' נ"ח) שכתב ז"ל: אולם הפן השני שהוא הודון והרשע, דע כי גם אם יודע האדם מה הם חקי החכמה, מ"מ קשה עליו ללכת בהם, בעבור יצר הלב שהוא רע בטבעו. ונוטה תמיד אל הפך מהן, ונקל ללב האדם לצייר המנהג הרע ולהתנהג בו, וכבד עליו לצייר המנהג הטוב, וכמו שכתוב כי יצר לב האדם רע מנעוריו. ולבאר הענין מעט יותר אודיעך שכל הכחות הנטועות בנשמת האדם, המה והפכיותו, אין בהן גם אחד שהוא רע בעצם, אבל כלם נטועות בה לטובה לתשמישי החכמה, ובכל אחת יוכל האדם לפעול פעולה נפלאה וטובה כפי החכמה, וגם זה מביאר שם. והוכחו שאפילו אותן המתאווים בספרי הקדוש בשם תועבות, כשיתמשו בהן בעליהן בארח חכמה יעשו בהן מעשה אנשי השם, כמו הגאון שנאמר

כתוצאה מכך, ישנם בכל ארץ ומדינה ספרי חוקים השומרים על הסדר המשפטי, למען הישרדות הכלל. כל אחד מהתושבים - כמובן - מעוניין בכך, על מנת לשרת את האינטרס האנושי שבו, שיוכל הוא עצמו לחיות בטוב ובשלווה - 'שאלמלא שובה, [של המלוכה] איש את רעהו חיים בלעו'⁹⁰.

ענווה כשרה ופסולה

כשם שלכל מידה אחרת, קיימות השלכות חיוביות ושליליות, כך גם לגבי מידת הענווה, מלבד מעלותיה יש לה אף צללים וחסרונות.

לדוגמא: ענווה המביאה את האדם לסובלנות יתר, וויתור על האמת ועל עקרונותיו, אינה חיובית. וכפי שאמר התנא יהודה בן תימא במסכת אבות⁹¹: "הי עז כנמר, וקל כנשר, ורוץ כצבי, וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים".

כמוה היא אותה ענווה הגורמת למורך לב, בריחה מאחריות, ואי פסיקה וקבלת החלטה אמיצה, וכמו שאמר רבי יוחנן בגמרא⁹²: "ענוותנות של רבי זכריה בן אבקולס החריבה את ביתו ושרפה את היכלו והגליטנו מארצנו".

ענווה כזאת, שגורמת לויתור על עקרונות ולמורך לב מיותר, מוגדרת בספרי החסידות כ'ענווה פסולה'⁹³.

עליה 'תועבת ה' כל גבה לב'⁹⁴ (משלי ס"ד), ועל העקשות 'תועבת ה' עקשי לב'⁹⁵ (שם), ולפעמים הם מגולות גדולות, כדרך 'ויגבה לבו בלכרי ה'" (יה"ב י"ד), וכדרך "ואם זרוע כאלך וגו'" (איוב ס"ו), "עדה נא גאון וגבה וגו'" (שם) אבל המון בני האדם משתמשים בכוחיהם לרעה, בעבור יצר הלב שהוא רע בטבעו, ולכן לא אמר הכתוב 'כי נפש האדם רעה', חלילה לומר כן כי נשמח האדם טובה מאד מאד אבל אמר 'כי יצר לב האדם רע'.

ובאני נר' (אחרי"ו סי' רלב ס"ה) בסיומה של תשובה הלכה כשבמרר ביסודות מהגמג' והראשונים הלתיז אשה לבעלה. מצרף סברא על פי ששמעו מחמיו הרה"ק **מקצק ז"ל** כי **יצר הרע הוא דמיון**, ועל סמך זה **אף כותב שיתכן שיהיה האדם סבור מחמת דמיון היצר שנכשל בחטא על אף שבאמת ללל לא חטא.**

⁹⁰ אבות פ"ג.

⁹¹ אבות ה' כ.

⁹² גיטין נו ע"א.

⁹³ וראה דברים נפלאים שכתב **ב'מקור מים חיים'** על בראשית (פרשת נח) וזה לשונו: ואתה אחי דע כי לאו דוקא בתפילה ובתורה באין מחשבות שיתקנם אלא אפילו כל היום ובכל אדם ובכל בריה בשווקים וברחובות אבקשה את שאהבה נפש הילעות הניצוץ המשוקע בעמקי הקליפות, ומונח גליו על ש אבנים וצורות, ואינו יכול לזוז ממשא הכבד המונח עליו, והוא צועק הוי אחיי תרחמו עלי והוציאני ממאסר זה כי כלתה חיות שלי הנשפע מאור אין סוף המחיה את כולם, **ואדם צריך להיות גבור כארי בשעה שחולץ בשווקים וברחובות לבקש טרפו, וחייב עליו לומר בשבילו נברא עולם ומלואו, ועליו עומדין כמה עלומות אלמים, וצריך בלב טהור ושמה לדבק מחשבתו באור אין סוף המחיה את הכל, וכשבאין אליו מחשבתו ידע שהוא בסכנה גדולה, או הוא יעלה הניצוץ קדוש, או הוא ימשכנו למקום הקליפות** (ענין לקמן בפרשת ויחי ברה"ב), **ולכן יתגבר כארי מאד ויחזיק עצמו לגדול ויזדה את כל מחשבת הרעות, הרע שבהם, ויברר את הטוב, ויעורר עצמו ללאהב וליראה וליחוד כלב טהור ושמה לעשות מצות בוראו בשמחה, ולדבק עצמו בדביקות עצום בהגבת בוראו וקונו, אחי אחי חוס על נפשך היקר חלק אלהי גמשי ולא תטנה מחשבות ואהבות זרות.**

היצר המרץ, כי שצאדם עומד בשווקים שצריך להתאמץ עצמו, וכן בתורה ותפילה, אומר לו מי אתה בריה שפלה, ענינים כאלו שייכים לצדיקים ולא לך, וענוה כזאת הוא ממש עבודת פער וגורם לו שנתרחק מאת ה' יתברך, שמצד שפלותו שיצר הרע עושה לו שפל בריה אינו מאמין כי האדם המכונה בשם ישראל גורם על ידי תפילתו ומחשבתו שפער רב בכל העולמות ומשפיע לכל המלאכים (ענין לז' לקמן בסמוך את קל"ז) שאלו היה מאמין כמה היה שומר מחשבתו, שמחשבתו תהיה דבוקה באור אין סוף המחיה ממש את הכל, וחיותו לא איש ישראל הוא

ממש אור אין סוף המחיה אותו, וצריך שיהיה חיותו דבוקה באור המחיה אותו, וכן כמה היה עובד בשמחה ובוריות מרוב כל, והיה נוהר בכל אות ותנועה לאומרה כדקא יאות, וגם מכוון במדרש (ענין לקמן בסמוך ברה"ב קכ"ט) שהקב"ה שוקד על שפתי האדם לנושקה כשהוא אומר תורה ותפילה, וכן כשעומד בחצות או פחות מעט לשורר לפני קונו כמה שמחה עושה בשמי מרום.

ובענינים כאלו יצר הרע עושה אותו ענין, אתה בעל הבית לא לך שייכים דברים כאלו, מחשבות קדושות וזריות בתורה ותפילה ובאמירת התלים ולשורר לפני קונו, ועושה שפל ועניו בעת הזה, וכשאיה אדם נוגע בכבודו ורדו מעט או לחייו ובמתנה עד דום שמים, ובאמת אחר כל אלה הזריות והמשרות, אם הוא באמת, יהיה לבו נכנע ושפל כיון שעדיין לא יצא לפני קונו, ויהיה אוהב ישראל, ואם יחרפו אדם יחזיק לו טובה ואהבה בלב, זה האיש הצילני מדינה של גיהנם ומבושה וכיסופא בעולם האמת, והיה אחר כל אלה הנוראות מתוק לכל בריה, אוהב ישראל, ושונא עצמו כשממית והכל בלב שמח פתוח.

ובאמת בענין המחשבות זרות כל היום ובפרט בעת התפילה, אם עדיין לא מוזק מחומרותיו, ואינו יכול להפכה לטוב לקיים אף לא פעלו עולה (תהלים קי"ט ב, ג), על כל פנים, בדרכי הלכו בדרכיו של עוולה הלכו, כגון אם באה לו אהבה רעה, או גבורות כעס, אם הוא מוזק מעט, מהפך כל אלה ברגע ללאהב וליראה את השם הנכבד והנורא, ואם מתגבר עליו הרבה, ידע באמת שאין שום מציאות בלתי ה' יתברך, וידע שבאותה שעה נידון (ענין לקמן פרשת כל ברה"ב י"א) שאם יתפוך כל אלה לטוב, יתעלה למעלה רמה וגבוה בעבודת ה' יתברך בזה ובבא, ואם לאו ירד מטה מטה חלילה, ועל ידי יראת עונש שידע שהוא מושא אש של גיהנם, ידחה הירוג אותה מחשבה, כי הבא להורגך השכם להורגו ויקיים מצות עריפה וכו'.

ובספ"ק **עטרת ישועה** (על מעדים - ליום ד' דחול המועד פסח) כתוב לאמר: והנה יש ב' מיני ענוה, יש מי שהוא עניו בעבודת השם, כשהולך להתפלל או ללמוד תורה חושב בדעתו בהסתת היצר מי אנכי כי אתפלל לפני ממה"ה הלא אנכי מלא חטאים ועוונות, **זו היא ענוה פסולה ואין לחשוב זאת בשעת תורה ותפלה.** רק הענוה צריכה להיות בעת עוסק בדברים גמשיים דהיינו באלהי ושת"י וכדומה. (ענין בסאמרטו בפרשת וירא [תמרח] אין בפקסו וסעידו לכנס). וכמו שפירשתי במקום אחר [בפאמרטו ליום ד' דחור"מ פסח מאמ"א] הפסוק האמנתי כי אדבר אני עניתי ממו"ד [תהלים קט"ו ז], כי היצה"ר בא אלי בעת שאני מדבר בתורה ותפלה ומראה לנגד עיני כל העבירות שעשיתי מעודי עד היום הזה, והנה האמנתי כי אדבר בתורה ותפלה 'אני עניתי' וכו'ל'. והעצה לזה, 'אני אמרתי בחפזי כל האדם כוהב', 'כל' בקרא מחשבה [מששו] אשרי וכל לבם [מסור"ב י"ג] ויעין בעשרת ישועה פרשת פינחס מאמר טו], היינו, מחשבת האדם כוהב, היינו, לדחות מחשבה כזאת מלבו בשעת תורה ותפלה. וידוע דרשת חז"ל על פסוק כי טוב לו עמך [דברים טו טז] הנאמר בעבד עברי 'עמך

כך מלמד אותנו 'אור שבעת הימים' - רבנו הבעל שם טוב ז"ע - כי הענווה הנדרשת, אינה תחושה הבאה מתוך הלקאה ושיפוט עצמי שלילי, 'יאוש או חוסר תקווה וכדומה, אלא מתוך הכרה בגדולתה של אחדותה והמצוינות האלוהית, והגרשת חבל ממנה'.⁹⁴

ומוסיף הבעל שם טוב⁹⁵ לומר כי בתחילה צריך האדם לנהוג בענווה למרות שאין הוא חש אותה, כי 'מתוך שלא לשמה בא לשמה'⁹⁶, ו'אחרי הפעולות נמשכים הלבבות'⁹⁷.

שתי הבחינות: הר וסיני

ספרי החסידות מרבים לדבר על חובתה של מידת 'הענווה' מחד, ומאידיך עוררו תדיי על הכרחה של ה'גאווה' קדושה' הנדרשת להתעלותו של האדם בעבודת אלוהים⁹⁸. ולא רק זה, אלא הוסיפו לחדש כי דווקא על ידה ניתן להגיע לבחינת 'אין'⁹⁹.

לפי הבעל שם טוב אין אחד משני מידות אלו - הגאווה והענווה - רע או טוב, אלא הכול תלוי במטרתם. אם האדם עניו כתוצאה מהרגשה שלילית, אזי היא נחשבת רעה, ולחילופין אם הוא משתמש בתחושת גאווה על מנת להשיג מטרת חיובית, אזי הוא נחשב למידה רצויה.

הגדרת המונח 'גאווה' הוא 'יחוס דבר לעצמו בעוד שעל פי האמת אינו הסיבה לכך'. 'ענווה' לעומת זאת, היא 'יחוס תוצאה לסיבתה האמתית. תחושת האדם המייחס את מעלותיו או כישורותיו לסיבתם הנכונה.

חשוב לציין כי ה'גאווה' וה'ענווה' שניהם אמת במובן מסוים. וכסתרית הידיעה והבחירה הידועה, אשר איתא בזוהר¹⁰⁰ ובכתבי האריז"ל¹⁰¹ כי שניהם אמת, כל אחד מכיוון הסתכלות שונה. מצד הבריאה הבחירה היא האמת, ומצד הבורא יתברך הידיעה היא האמת¹⁰² [נראה באריכות בעניין זה בהרחבה גליונות לפר' נצבים ולכן].

שענוה גדולה מכולם, ואפילו ענוה שלא לשמה גדולה מתוכחה לשמה, כדאיתא בערכין דף ט"ז ע"ב.
ובספר דברי אמת בהתנהגות אות י"ז כתב וזה לשונו: ראיתי בשם **הבעש"ט** כי גם ענוה שלא לשמה טוב כי בא לשמה.

⁹⁶ פסחים דף נ"ג ע"ב.

⁹⁷ ספר החינוך מצוה טז ד"ה ואל תחשוב.

⁹⁸ **הרה"ק ר' מנדל מקאצק** אמר: הכרח על האדם לשאת שני כסיים, באחד יניח את המאמר בשבילי נברא העולם, ובשני יניח הפסוק ואיני עפר ואפר.

ואמר הרה"ק **החווה מלובלין**: הוא מרגיש עצמו אין ממש, ואך משום כך יחוש עצמו מרומם. כשידע שאין הוא אלא כלום, ידע הוא כי המקום מגביה שפלים.

⁹⁹ כמובא בספר"ק **יושר דברי אמת** (אות לא) וז"ל: ק. והגדלות דקדושה הוא להגביה לבו בדרכי ה', ולהשתוק תמיד באהבה גדולה לעבודתו בנסוף וחשק, ואותב כס"ף לא ישבע כסף, כי החשק ואהבה בדבר השי"ת אין לו סוף, כמו שהוא אין סוף, ואפילו בקליפה היא על דרך זה כקוף בפני אדם, כמו שאמר (קה"א, לב) אין אדם מת וחצי תאותו בידו וכו', **ואך שזה גבהות, אבל אדרבה זה הוה, כי זה מביאה לדביקות השי"ת יותר**, וכל יותר שמתדבק בהשי"ת, יותר מרגיש בשפלותו ודלותו, עד שיבא לאין לגמרי, כמו שכתב ה"ש"ה בדברי משה רבינו ע"ה שאמר ונחנו מה לרוב דביקותו בהשי"ת. **נמצא זה גבהות הוא מצד השפלות**, שדומה לו תמיד שעדיין לא עבד השי"ת כלל, ורוצה לעבדו, ולהיות שפלותו לפני השי"ת, וזה בקדושה ובטוב.

¹⁰⁰ אד"ח האיוני רצא.

¹⁰¹ שער המאמר רשב"י, בראשית.

¹⁰² וכן כתב **בסידור הרב** (מזמור לתורה מד) שיש שתי דעות הנקראות בלשון **דעת עליון ודעת תחתון**. דעת עליון הוא כפי שניראה מזווית ראייתו של הבורא ית' שכל העולם בטל ומבוטל לגביו, ואילו דעת תחתון שיש בריאה השי"ת מניהיג ומשגיח כל פרט ופרט. שתי דעות אלו, אף שהפוכות זו מזו, אך שניהן נכונות ומחולטות.

במאכל עמך במשתה' (קדושין ב, ב), וזהו 'את העני עמך', שהענוה ושברון רוח צריכים להיות עמך במאכל עמך במשתה, כי זאת היא עיקר הענוה בעת עוסק בדברים גשמיים ואז יתאר לפניו כל עוונותיו. ובהו יתנהג בעוסקו בדברים הללו בקדושה יתירה, **אבל בעת עוסקו בעבודת ד' צריך להיות בהתרחקות כמ"ש יונבה לבו בדרכי ד'** (דברי הימים ב' ז' ו), **כי באם יתנהג בעטת עבודה ענוה יוכל האדם ליפול ממדרגתו חלילה**.

⁹⁴ כפי שהביא בספר"ק **אורח לחיים** (פסחים צו) משל **הבעש"ט נבג"מ**, וזה לשון קדשו: וכשירגיל בזה צריך שישפיל את עצמו יותר, כי אם יחזיק את עצמו שהוא עניו ושפיל רוח אין לך גבהות מזה, כי הוא מעלה הראשונה שאין כמוה, ומשה רבינו ע"ה לא נשבתה בשום מעלה שהיה בו אלא בזה (במדבר יב, א) והאיש משה עניו מאוד מכל האדם, וצריך לחפש יותר שפלותו וחסרונו ולהבין שאי אפשר להשיג שום מעלה בלעדו יתברך כי אין בלתו, ופשיטא מעלה גדולה כזו הוא מה שחננו השם יתברך.

ואחר כך כשעולה במעלות עבודה יותר, ומדובק אל השם יתברך תמיד שזה הוא תכלית העבודה, כמו שכתב המפרש להרמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"ב ה"א) שתכלית כל התורה קיום המצוות שיוכל לקיים (דברים יא, כב) ולדבק בו יתברך צריך להשפיל עצמו יותר ויותר.

על דרך ששמעתי בשם הבעל שם טוב זללה"ה פירוש הפסוק (תהלים צד, א) אל נקמות ה' אל נקמות הופיע, על פי משל שבן כפר אחד מהפחות שבכפוחים ביה את המלך מאוד, ומה עשה המלך אמר אם אמיתנו אין זה נקמתו כי חיוי אינו חשוב אצלו, **אלא הגביה אותו ועשה אותו שר, וכשהגביה אותו ראה מה עשה, כי הכיני בגדולות המלך וכסתה כלימה פניו ובושות גדולה בפני המלך, ואחר כך הגביה אותו יותר, ומה שראה יותר בגדולות המלך כשתקרב אליו כסתה כלימה פניו יותר ויותר, וממש היה מקבל על עצמו מה מיתות ולא בושה וכלימה כזאת.**

וזהו אל נקמות ה', שהשי"ת הוא אל נקמות ונוקם במי שהרמה כנגדו, ומה נקמתו אל נקמות הופיע, שמשפיע עליו חסדו וטובו ומקרב אותו אליו יותר, ואי אפשר לו לטבול גדול הבושה וכלימה בזוכרו מה עשה נגדו יתברך עכ"ד ודפח"ח.

⁹⁵ כ"כ **בהנהגות ישות'** (דף ד' רע"ב): **הבעל שם טוב** אמר שאם לא היה לאדם שום פנייה, שיהיה הכל שוה אצלו, בוודאי יזכה לכל המדרגות,

על האדם להשתמש בכל אחד משתי מידות אלה בעת ובזמנו הראוי לו. אם רואה האדם שתחושת הענווה - במובנה השלילי - משתלטת עליו, עליו לסגל לעצמו את תחושת הגאווה, וכן להיפך.

על פי זה מבאר רבנו הבעש"ט זי"ע את שני הבחינות המוזכרות בתחילתה של פרשתנו - פרשת בהר, 'הר' ריסיני":

"בשם הבעל שם טוב הקדוש וזתו יגן עלינו, האדם צריך להיות תמיד בדרך הממוצע, לא בהתנשאות ולא בשפלות חס ושלום, וזהו, אם תיטיב שאת, כשטוב לו יש לו התנשאות, ואם לא תיטיב יש לו שפלות, ולפתח חטאת רובץ, אבל כל זה לא טוב, רק, נע ונד תהיה בארץ, שתמיד יהיה לא להתנשאות ולא בשפלות ועצבות, רק פעם כך ופעם כך, דהיינו אם יבוא לו התנשאות יכריע את עצמו לזד השני, ואם ירגיש שביאו לו עצבות יכריע את עצמו להיפוך":

"והנה משה הוא בחינת הדעת, והר סיני הוא רומז לשני הפכים, הר הוא בחינת גאווה וסיני הוא בחינת שפלות וזהו וידבר ה' אל משה בהר סיני¹⁰³, שצריך האדם ליקח בחינת משה בחינת דעת לשתי המדות הללו הר וסיני, שיהיה בידו המשקל נגד היצר הרע לפעמים בבחינת הר ולפעמים בבחינת סיני כי דרכו של יצר הרע להגיס דעתו של אדם בבחינת הר,

ולפעמים עושה את עצמו כיצר טוב להשפילו בשפלות, בכדי למנוע אותו מעבדות ה' יתברך, ואז נקרא בבחינת סיני, ועצה נלגד מדה זאת מדת השפלות הוא לומר הלא יהידי אני, ונגד הגדלות, העצה היא להשפיל עצמו מצד שפלות החומר, והכל על ידי בחינת הדעת":

על הר סיני, ניתנה התורה הקדושה. כשהאדם חווה מצד אחד את אחדות ההווה האלוקית השולטת בעולם וביטולו אליה [מצד הידיעה] - מחד, ומשתמש במידת הגאווה [מצד הבחירה] על מנת להתקדם ולהתעלות - מאידך, אזי יכול הוא לתת לעצם עצמותו יתברך - המופיע כאן בעולם באמצעות מידותיו המתגלמות בתורה - לשכון בתוכו.

חודש אייר הוא הכנה לחודש סיוון

ומובא בספר הקדוש 'שמח ישראל'¹⁰⁴, כי לאחר שעבר עלינו חג הפסח שבו ראינו את הניסים והנפלאות, גילוי שכינה וקריעת ים סוף, וקיבלנו מוחין גדולות, עתה בחודש אייר אנו חשים התבטלות מוחלטת לגדלותו של השי"ת, תוך התמסרות ואמנות אליו.

ביטול ותחושת אפסיות זו, היא ההכנה לקבלת התורה¹⁰⁵, שבה ממלגה עצם עצמותו יתברך - "אנכי מני שאנכי" - באמצעות מידותיו הקדושות.

נדמה להם כי הכל הוא מכוח וכו', אבל אתם אחרי ראותם את כל הניסים והנפלאות, אינכם צריכים עוד להמכות להראותם כי אני ד', רק כאשר תתבוננו ורומזתו השי"י ממילא תבינו שפלות עצמכם, וכדברי הרמב"ם (סוה"ת פ"ב ה"ב), וזה כי אני ד' רופאיך, כי יתבונן מעצמו שזאת היא עיקר הרפואה לנפש הישראלית. וזהו כמו"ש הרבי ר"ב מפרשיסחא זצלה"ה זי"ע אייר ר"ת אני ד' רופאיך, והכוונה בדבריו הקדושים כמו"ש, ע"י השפלות והביטול הנפלא מיוחד אייר זכו לראי אמיתית כי אני ד', כי הכל הוא מצדו ית"ש, וזה הוא הרפואה.

¹⁰⁵ כמו שכתב בספרה"ק **תפארת שלמה** (מעינים - לשבועות) זל"ק: כי עיקר הכנה לקבלת התורה היא השפלות להיות בחי מקבל כמו"ש בשם הרב הקדוש מוה' משה ליב ז"ל, (בראשית מה' טו) האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהי לו עבד, כאשר דרך הגביע שהוא כלי המקבל צריך להיות עומד למטה מכלי הנשפך ממנו לתוכו כי אם הוא עומד למעלה איננו יכול לשפוך תוכו. כן התלמיד צריך להיות שפל בדעתו נגד הרב המשפיע לו ואז יהי ראוי לקבל ממנו.

וכן כתב בספרה"ק **בת עין** (דחש לפשת טור); ולזה רמזו רז"ל באמרם (ע' מגילה לא) כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו. פירוש, שכל מקום שאתה מוצא ששרה הקב"ה שכינתו וגדולתו, אין זה אלא ממש שיש שם בחינת ענוה באמת ככ"ל, כמו האבות ה"ל שהיה להם בחינת א"מ"ת, ר"ת א"פ"ר מ"ה ת"ו'ולעת, וע"י השינוי בחינת ח"ש"ק ר"ת של ח"משיש שע"רי ק"דושה וכו'.

ולכוונה זו היתה עיקר בריאת העולם, ומרומז בפסוק (בראשית א) ברא' אלהים א"ת, ס"ת אמ"ת, מרמז שעיקר בריאת העולם היתה בשביל בחינת א"מ"ת א"פ"ר מ"ה ת"ו'ולעת, נכד אברהם משה דוד, בחינת ח"ש"ק בחינת ענוה, לקרב עצמו לבחינת בינה (כ"ד הקדשה ה' ע"ב), בחינת נ' שערי קדושה כנ"ל (חג"ת ר"ג ע"ב).

¹⁰³ ויקרא א' כ.

¹⁰⁴ והא לך לשונו הקדוש (פרשת קדושים): והענין הוא עפ"י דברי קדושת מרן אדמו"ר זצלה"ה זי"ע **מביאלע**, שהשם אייר הוא ממלות הפכויות, ומשמעותו היא ראי, **שראו אז בחודש אייר הניסים והנפלאות המיוחדים ניסן, ובאו לידעת הכנת התורה הקדושה שניתנה בסיוון**, וזה רמזו הדע"ה באמרם (תהלים ק"ו) כי רם, זה רוממות השי"י שנתרומם ונתקדש ונתנשא בנפלאותיו ואותות ומופתים עשה במצרים בחודש ניסן, ושפל יראה, ע"י השפלות בחודש אייר זכו לראות ולהכיר חסדיו, וע"י זכו וגובה מרחק ידע, היינו לידע סודות הגבוהים מתורת ד' ע"י ממרחק, כטעם מרחוק ה' נראה ל' (וי"ו ל"א ב'), הנאמר בשם חכמי האמת זצ"ל, שע"י שמתבונן בפנשו רחוקותו מיד' ע"י נראה לו, עכלה"ק.

וענין כוונתו הקדושה הוא כאשר דוברו בפרשית הקדושים **שאחרי ואם הניסים מצי"מ, ואור גדול גילוי שכינה, ואור ק"ם, דימו בנפשם מצד הנסתם טוב מזהם ראו כל אלה, והראה להם כי צריכים לבטל עצמם בביטול גמור בני לבטל את עצמם בפני מרביע"ה, ולא יכלו לקבל מרות על עצמם, וכאמאר הרבי מלובלין זצלה"ה זי"ע (על פ"ט תרומה), ולא יכלו להמתין המרור, עד שחורו ד' עץ, והראה להם כי צריכים לבטל עצמם בביטול גמור בני מרביע"ה, וזה הוא ההכנה העקרית לקבלת התורה, וכאשר הרגישו זאת וכאו לבחינת ביטול ממש אז ראו אור חדש בקי"ם וכיצ"מ מה שלא ראו עד עתה, והוא ושפל יראה, ע"י שפלות עצמם והביטול הנפלא מיוחד אייר זכו לראי אמיתית ראי נפלאה מה שלא ראו עד עתה, [וראו כי רם ד', שכל ההתרוממות הוא מיד', ע"ד (בראשית י"ד) כי ממך הכל ומייד נתנו לך, ולא מצדם.**

וז"ב הכתוב (שמות ט"ו כ"ד) כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאיך, כי המצרים מחמת שהיו שטופי זימה ובגסות רוחם